

ARKEOLOGISKA FÖRUNDERSÖKNINGAR

EKESÅS OCH STOJBY

Fossil åkermark m m vid väg 897

Område B och C

Gårdsby socken

Kronobergs län

Lotta Högrell
Anna Ulfhielm

SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 1998:25

Teckenförklaring

		Undersökt röjningsröse
		Röjningsröse
		Grav
		Väg
		Stig
		Nutida åker
		Gräns för karterat område
		Röseavstånd upp till 10 m
		Röseavstånd 10-12 m
		Schakt med nummer
		Anläggning med nummer
		Arbetsområdet
		Grop

ARKEOLOGISKA FÖRUNDERSÖKNINGAR

EKESÅS OCH STOJBY

Fossil åkermark m m vid väg 897

Område B och C

Gårdsby socken

Kronobergs län

Lotta Högrell

Anna Ulfhielm

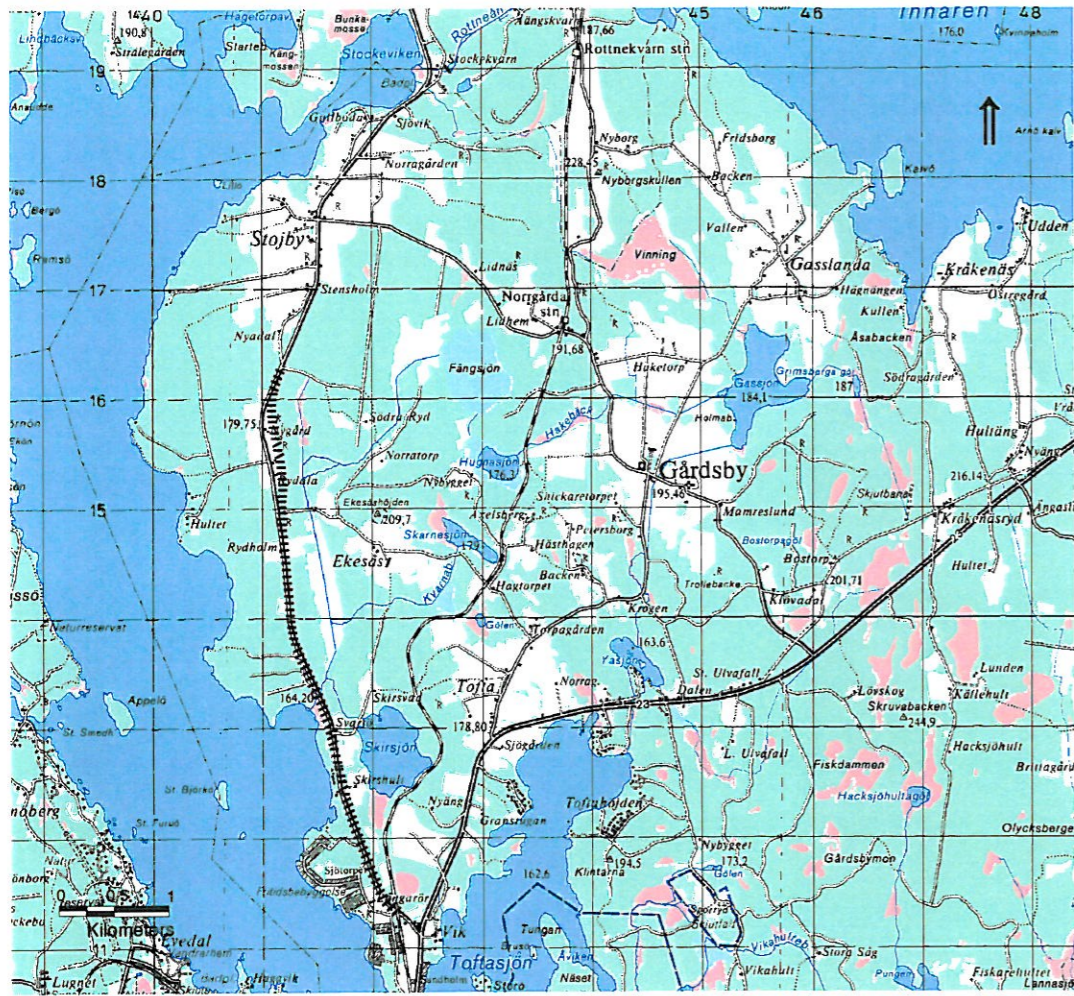
SMÅLANDS MUSEUM

RAPPORT 1998:25

© 1998 SMÅLANDS MUSEUM
VÄXJÖ 1998
ISSN1403-2902
PRODUKTION OCH DISTRIBUTION:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
KARTPRODUKTION: Lotta Högrell
RENDRITNINGAR: Anders Gutehall
LEKTÖR: Britta Kihlstedt
ALLMÄNT KARTMATERIAL: Medgivande 507-98-29
DIGITALT BAKGRUNDSMATERIAL: Växjö kommun Vägverker produktion Syd
TRYCKT HOS: Enator Inforum AB, Växjö

1. INLEDNING	5
2. TOPOGRAFI.....	6
2.1. VÄXJÖTRAKTENS TOPOGRAFI OCH GEOLOGI.....	6
3. KULTURHISTORISK BESKRIVNING.....	6
3.1. FORNLÄMNINGARNA I CENTRALA VÄREND.....	6
3.2. HISTORISKT KALLMATERIAL OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ I UNDERSÖKNINGSOMRÅDENAS NÄRHET	7
4. MÅLSÄTTNINGAR.....	8
5. ARBETSMETODER OCH GENOMFÖRANDE.....	9
5.1. KARTERING.....	9
5.2. FOSFATKARTERING	9
5.3. SÖKSCHAKTNING, RUT- OCH ANLÄGGNINGSGRÄVNING.....	9
5.4. UNDERSÖKNING OCH DOKUMENTATION AV RÖJNINGSRÖSEN	11
5.5. DATERING OCH VEDARTSANALYS	11
5.6. KVARTÄRGEOLOGISK ANALYS	11
6. UNDERSÖKNINGSRESULTAT OMRÅDE B.....	12
6.1. OMRÅDESBESKRIVNING.....	12
6.2. DEN FOSSILA ÅKERMARKEN.....	13
6.2.1. <i>Odlingsstrukturer</i>	13
6.2.2. <i>Undersökta rösen</i>	13
6.2.3. <i>Vedartsanalyser</i>	14
6.2.4. <i>Datering av den fossila åkermarken</i>	14
6.3. BOPLATSLÄMNINGAR.....	21
6.3.1. <i>Fosfatkarteringen</i>	21
6.3.2. <i>Anläggningar</i>	22
6.3.3. <i>Fynd</i>	23
6.3.4. <i>Datering av anläggningar</i>	24
6.4. GRAVAR	31
6.4.1. <i>Stensättningsliknande lämningar</i>	31
6.4.2. <i>Benkoncentrationer</i>	31
6.4.3. <i>Övriga lämningar</i>	32
6.5. DEN KVARTÄRGEOLOGISKA UNDERSÖKNINGEN	32
7. TOLKNING OCH DISKUSSION OMRÅDE B.....	32
7.1. FOSSIL ÅKERMARK.....	32
7.1.1. <i>Datering och tidsinnehåll</i>	32
7.1.2. <i>Odlingsstrukturer</i>	33
7.2. BOPLATSLÄMNINGAR.....	33
7.3. GRAVAR	34
8. UNDERSÖKNINGRESULTAT OMRÅDE C.....	36
8.1. OMRÅDESBESKRIVNING OMRÅDE C.....	36
8.2. DEN FOSSILA ÅKERMARKEN.....	37
8.2.1. <i>Undersökta röjningsrösen</i>	37
8.2.2. <i>Odlingsstrukturer</i>	38
8.2.3. <i>Datering och vedartsbestämning</i>	40
8.3. BOPLATSLÄMNINGAR.....	41
8.3.1. <i>Anläggningar</i>	41
8.3.2. <i>Fynd</i>	41
8.3.3. <i>Datering</i>	44
8.4. GRAVAR	45
9. TOLKNING OCH DISKUSSION OMRÅDE C.....	45
9.1. DEN FOSSILA ÅKERMARKEN.....	45

9.2.	BOPLATSLÄMNINGAR.....	46
9.3.	GRAVAR	47
10.	SAMMANFATTANDE TOLKNING OCH UTVÄRDERING	47
10.1.	DEN FOSSILA ÅKERMARKEN.....	47
10.2.	BOPLATSLÄMNINGAR.....	48
10.3.	GRAVAR	49
10.4.	KVARTÄRGEOLOGI.....	49
11.	KÄLLFÖRTECKNING.....	50
11.1.	LITTERATUR.....	50
11.2.	ARKIVMATERIAL.....	51
12.	TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	51
13.	BILAGOR	52

Figur 1. Topografiska kartan 5 E Växjö SO med den planerade vägsträckningen markerad.

1. INLEDNING

Föreliggande rapport behandlar två områden med fossil åkermark som förundersökts under sommaren 1998. Inom och i anslutning till den fossila åkermarken finns också ett antal gravar, som inte varit föremål för undersökning. Undersökningsområdena, som benämns område B (RAÄ 206 m fl) respektive område C (RAÄ 202 m fl), ligger i Gårdsby socken norr om Växjö (fig 1). Anledningen till undersökningarna var den kommande ombyggnaden av väg 897 från Sandsbro till Stockekvarns vägkryss. Förundersökningarna har utförts av Smålands museum, i samarbete med Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Syd. Uppdragsgivare var Vägverket Region Sydost, som också svarat för kostnaderna.

Det antikvariska arbetet inför den planerade vägen inleddes år 1992 med att en mindre arkivgenomgång inför förstudien utfördes av Smålands museum. Där noterade man en rik och spridd förekomst av fornlämningar, samt konstaterade att den tillgängliga inventeringen var bristfällig (Förstudie för väg 880 Sandsbro–Stockekvarn). Året därpå gjorde Smålands museum därför en arkeologisk utredning av den då planerade vägsträckningen (Högrell 1993a). Utredningen var planerad att omfatta arkivstudier, terränginventering och provgropsgrävning inom en smal vägkorridor. Rikedomerna på nyupptäckta fornlämningar inom den planerade sträckningen ledde emellertid till att man frångick det ursprungliga upplägget, och i stället valde att utreda flera olika vägalternativ. Härvid påträffades omfattande områden med fossil åkermark samt ytterligare gravar. Dessutom noterades områden där under mark dolda lämningar kunde misstänkas föreligga (Högrell 1993b). Dessa utredningsgrävdes inte, då frågan om markingrepp sköts upp tills beslut fattats om vilket alternativ som skulle gälla. Ytterligare en begränsad utredning utfördes 1994, avseende det vägalternativ som passerade öster om Stojby (Smålands museum dnr 110-358-93). Resultatet från utredningarna, som samtliga är frivilliga och ej föregåtts av länsstyrelsebeslut enligt KML, arbetades in som en del av miljökonsekvensbeskrivningen inför vägdragningen. Det alternativ som till sist fastställdes är en modifiering av det ursprungliga förslaget. Någon utredningsgrävning kom aldrig att genomföras.

De nu aktuella fältarbetena föregicks av ett anbudsförfarande, vilket också omfattade en del av ett gravfält, område A (RAÄ 11 i Söraby sn). Enligt länsstyrelsens beslut skulle detta undersökas av Arkeologikonsult AB, vilket också skett (Wikborg & Wikborg 1998). Arkeologikonsult AB har även, i enlighet med beslutet, utfört fosfatkartering inom område B.

Sedan fältarbetet påbörjats har projektet, även område A, som undersökts av Arkeologikonsult AB, kommit att ingå i ett utvecklingsprojekt av s k controllerfunktion, lett av Riksantikvarieämbetet. Projektledare är Anders Wallander och controller är Tore Artelius, koordinator vid Göteborgs universitet inom Riksantikvarieämbetets projekt Uppdragsarkeologi och forskning.

Totalt omfattade undersökningsområdena en yta av ca 85 000 m² (RAÄ 202, 30 000 m² och RAÄ 206, 55 000m²). Fältarbetet utfördes under perioden 98-06-15 – 98-07-24. Projektledare var Britta Kihlstedt och ansvarig för fältarbetet var Lotta Högrell. I fältarbetet deltog, förutom arkeologer från Smålands museum, även Janis Runcis från Riksantikvarieämbetet UV Syd.

2. TOPOGRAFI

2.1. Växjötraktens topografi och geologi

Växjötrakten ligger i sin helhet över högsta kustlinjen. Terrängen är kuperad och höjddpartierna utgörs huvudsakligen av drumliner och åsar, med ställvis uppstickande kalberg. Den dominerande jordarten är morän, som särskilt på drumlinernas övre delar innehåller stora delar silt och sand. Ställvis förekommer också områden med rik- och storblockig morän, liksom områden med ett mycket tunt moräntäcke. Andelen torvmarker är förhållandevis låg jämfört med länets västra delar. Växjö ligger på de sydligare delarna av sydsvenska höglandet. Höjden över havet varierar från 160 m ö h i södra Växjö till ca 220 m ö h ett par mil norr om staden. Norrut stiger landet ytterligare, upp till över 300 m ö h. Trakten är rik på sjöar, där den största är Helgasjön, vilken ingår Mörrumsåns vattensystem.

3. KULTURHISTORISK BESKRIVNING

3.1. Fornlämningarna i centrala Varend

Kronobergs län inventerades omkring 1950. Revideringsinventeringen påbörjades 1995, efter att specialinventeringar, i ett samarbete mellan Riksantikvarieämbetet och Växjö kommun, hade visat på det utomordentligt stora behovet av ett bättre kunskapsunderlag vad beträffar fornlämningarnas art och utbredning. Gårdsby socken revideringsinventerades år 1997, liksom flera av dess grannsocknar.

De äldsta lämningarna i området härrör från stenålder. Fynd från både mesolitikum och neolitikum förekommer, främst längs de större vattensystemen och sjöarna - längs Helgasjöns stränder finns flera flintförande boplatser. Kunskapen om regionens stenålder är dock bristfällig och bilden av stenåldersmiljön så som den avspeglas i det kända fornlämningsbeståndet är sannolikt missvisande. Att så är fallet indikeras av det stora antal boplatser som under senare år framkommit genom riktade inventeringar i angränsande områden (Wallin et al 1997; Gurstad-Nilson 1995). I samband med undersökningar av andra typer av fornlämningar, främst röjningsröseområden, framkommer anmärkningsvärt ofta spridda fynd och ¹⁴C-dateringar från stenålder. Lämningarna är svåra att värdera då undersökningsmetodiken i allmänhet inte varit anpassad till denna typ av lämningar. Tillsammans med de nyupptäckta boplatserna indikerar de dock ett betydligt mer varierat och komplext utnyttjande av det sydsvenska inlandet än den tidigare kända fornlämningsbilden ger vid handen.

Det centrala Varend hyser den största samlade koncentrationen av gravrösen i Sverige, något som framgick redan av förstagångsinventeringen (Hyenstrand 1979). Vid revideringsinventeringen, som omfattade åtta socknar utöver Gårdsby, steg antalet registrerade rösen ytterligare, från 376 till 525. Andelen ensamliggande stensättningar är också stor. Inom 1997 års inventeringsområde ökade antalet stensättningar från 295 till 560. Hällkistornas antal inom området är 100 stycken, varav 16 är belägna inom Gårdsby socken. Nio av dessa ligger i socknen västra del, där de aktuella undersökningsområdena också är belägna.

Gravfälten i Varend hyser i allmänhet en blandad uppsättning gravtyper som högar, ovala eller spetsiga, ofyllda stensättningar, runda, fyllda eller övertorvade stensättningar, treuddar och olika slags firsidiga stensättningar. Det är också vanligt att gravfältets högsta punkt pryds av ett stort röse. I Gårdsby socken finns ett totalt gravfält, alla med huvudsaklig datering till yngre järnålder. Jämfört med Finnveden har Varend i allmänhet betydligt färre och mindre gravfält, med ett mera varierat innehåll. Runstenar är sällsynta, men förekommer.

Revideringsinventeringen har resulterat i en fornlämningsbild i Växjötrakten som domineras av stora områden med röjningsrösen på moränryggarna. Utöver röjningsrösen finns även stensättningar och rösen, liksom även andra agrara formelement inom områdena, t ex hägnadsvallar, terrasser och jordblandade stensträngar. De senare förekommer i relativt begränsad omfattning, vilket kan vara ett resultat av inventeringens höga arbetstakt. Denna har gjort att innehållet i röjningsröseområdena inte kunnat registreras i önskad utsträckning. De områden med fossil åkermark som undersökts har heller i allmänhet inte innehållit tydliga former av detta slag. Ett undantag utgör Samarkand utanför Växjö där stensträngar och eventuellt också gödslade ytor kunnat urskiljas i samband med en förundersökning av lokalen (Högrell 1998).

Den kända fornlämningsbilden indikerar således ett kontinuerligt utnyttjande av den aktuella delen av regionen åtminstone från sen stenålder och framåt. De senaste årens arkeologiska undersökningar av röjningsröseområden har dock visat att enskilda lokaler ofta uppvisar en betydligt mer komplex bild där formerna och tidpunkterna för områdenas etablering varierar och där expansions- och stagnationsfaser avlöser varandra. Ett belysande exempel utgör undersökningarna av fossil åkermark vid Fylleryd, där flera olika faser kunnat beläggas (Sköglund 1998).

Kännedomen om bosättningsstrukturen under denna period är bristfällig. Antalet kända boplatser är mycket lågt och endast ett fåtal undersökningar i regionen har berört mer omfattande boplatslämningar från senneolitikum, brons- eller järnålder. Den viktigaste av dessa är undersökningen av kv Boplatsen norr om Växjö, där ett flertal långhus från brons- och järnålder undersöktes 1995 (Högrell & Sköglund, 1996). Det är dock inte ovanligt att spridda anläggningar av boplatsskarakter påträffas inom områden med fossil åkermark. Det är oklart vad denna typ av svårtolkade lämningar representerar och hur de förhåller sig till större boplatser som den i kv Boplatsen.

3.2. Historiskt källmaterial och fornlämningsmiljö i undersökningsområdenas närhet

De aktuella områdena är belägna på utmarken till två till varandra gränsande byar, Stojby (område B) och Ekesås (område C). Stojby är en av länets större byar med tolv gårdar. Socknens enda runsten är belägen inne i byn, en dryg kilometer norr om område B. I Stojby finns inget gravfält från yngre järnålder bevarat. Däremot finns en rest sten, vars fornlämningsstatus är osäker. Stenen står på en svag höjdrygg, nu delvis tomtmark, som utgör ett fint läge för ett gravfält. Uppgifter om fynd av en spolförmig pärla av spiralvriden tråd, funnen tillsammans med brända ben och kol, har av Knut Kjellmark tolkats som de sista resterna av ett bortodlat gravfält från järnålder. Fyndet gjordes 1841 på Stojby Södregårds ägor men platsen är inte närmare känd (Kjellmark 1938).

Område B utgör delar av Stojbys södra utmark, och kallas på storskifteskartan för "utmarken söder om torpen". Området är utmark också på laga skifteskartan, och skog på generalstabskartan. De torp som förekommer är dels en samling med tre torp på och i anslutning till platsen för nuvarande Nygård, samt ett torp på platsen för Rydholm. Torpåkrarna håller sig inom gränsen för dagens åkermark. Nygård är en brukningsdel av Fogdegård, som flyttades till platsen för ett tidigare soldattorp i samband med laga skiftet Kartöverläggen, som upprättades i samband med utredningen, finns redovisade i Högrell 1993b.

I anslutning till Ekesås gård, 800 meter öster om RAÄ 206, finns ett mycket vackert gravfält från yngre järnålder med högar, ovala stensättningar och övertorvade, runda stensättningar. Inom gårdens inägomark finns också ett par rösen och en ensamliggande stensättning samt ett mindre gravfält med fem runda stensättningar. Mellan RAÄ 206 och Ekesås finns en älvkvarnsförekomst. Drygt 50 meter norr om denna har en yxa påträffats i en åker.

Ekesås utgjordes vid 1400-talets början av två frälsegårdar, men byn kan ursprungligen ha bestått av fem gårdar. Den ena gården kom 1481 i kyrkans ägo, och den andra donerades kort efter till franciskanerklostret i Växjö. Efter strider om äganderätten i samband med reformationen kom den inte

förrän vid mitten av 1700-talet att erkännas som prebendeboställe åt biskoparna i Växjö stift då de båda gårdarna kom att utgöra en enhet. Bytomten torde ha legat i anslutning till den nuvarande mangårdsbyggnaden och gravfältet från yngre järnålder.

Under Ekesås kom med tiden ett antal torp att etableras, bland annat Skirshult, på vars mark område C är beläget, men också Svartö, Sjötorpet, Stora och Lilla Sandsbro, Långarör och Skirsvad.

Gården Skirshult är en arrendegård under det av Växjö stift ägda Ekesås, och etablerades som torp på utmarken omkring år 1800. Norr om gårdsplatsen på Skirshult påträffades i början av 1990-talet en enkel skafthålsyxa i en jordgubbsplantering. Omkring 350 meter norr om gården finns en registrerad boplats i en åker, där bland annat sot- och kolkoncentrationer, troligen upplöjda härdar, har påträffats. En och en halv kilometer söderut i Sandsbro, har man påträffat lösfynd av flinta i åkermark samt upplöjda sot- och kolkoncentrationer. Fynd av flinta, t ex en tångepilspets, har också gjorts vid Helgasjöns strand ca en kilometer söder om Skirshult.

En för länet unik fornlämning är belägen några hundra meter söder om undersökningsområdet, RAÄ 157, Långarör, som utgörs av ett 60 meter långt och ca 15 meter brett röse med en hållkista i.

4. MÅLSÄTTNINGAR

Frageställningarna inför förundersökningarna, liksom undersöknings- och karteringsområdenas omfattning, fanns till stora delar definierade redan i Länsstyrelsens anbudsinfördran (1st dnr 220-627-98). Den undersökningsplan som utarbetades följde de ramar som där ställts upp, med vissa smärre avvikelser och tillägg (SM dnr 110-157/98).

Inför förundersökningen formulerades ett antal övergripande frågor som bedöms som centrala för kunskapsuppbyggnaden i regionen. Flera av dessa har kort berörts i kapitel 3.1, för en utförligare beskrivning hänvisas till undersökningsplanen. Avsikten var inte att förundersökningarna skulle ge svar på dessa frågor. Det övergripande syftet var i stället att ta fram ett underlag för en bedömning av fornlämningarnas förutsättningar för fortsatta undersökningar, riktade mot mer specifika frågor, inom ramen för dessa brett skisserade problemområden

Eftersom de två berörda fornlämningarna är av relativt likartad karaktär skiljer sig de två förundersökningarnas huvudsakliga inriktning endast marginellt från varandra. Målsättningar och metodval presenteras därför gemensamt nedan.

Målsättningarna var:

- att klarlägga i vilken mån den fossila åkermarken innehöll bevarade odlingsstrukturer.
- att grovt datera den fossila åkermarkens etablering och tidsinnehåll.
- att lokalisera och avgränsa eventuella boplatser inom områdena samt att preliminärt klarlägga dessas karaktär och datering.
- att söka klarlägga om ytterligare gravar, utöver de redan kända, förekommer inom förundersökningsområdena.
- att utreda förutsättningarna för att genom kvartärgeologiska analyser komplettera informationen om markutnyttjandet i området.

De kända gravar som kommer att beröras av exploateringen skulle i enlighet med länsstyrelsens anbudsinfördran ej omfattas av förundersökningarna.

5. ARBETSMETODER OCH GENOMFÖRANDE

5.1. Kartering

Förundersökningarna inleddes med en kartering av den fossila åkermarken, vilken primärt syftade till att dokumentera synliga spår efter bevarade odlingsstrukturer inom områdena. Karteringsresultatet skulle också utgöra underlag för den fortsatta undersökningen.

Begränsningen för det område som skulle omfattas av karteringen sattes av länsstyrelsen till en bredd av 100 m längs den planerade vägen, dvs ett område som var bredare än vägarbetsområdet men inte omfattade fornlämningarnas hela bredd. Länsstyrelsen förordade också en lägre ambitionsnivå för karteringen än den av museet föreslagna. Detta innebar att områden med tät vegetation, vilka låg utanför vägarbetsområdet och därmed inte skulle avverkas, undantogs från karteringen. Det innebar också att mindre tid kunde ägnas åt att identifiera otydliga former i terrängen, liksom åt att mäta in andra typer av objekt, vilka kan vara av betydelse för tolkningen, exempelvis körvägar, täktgropar och block.

Karteringen utfördes med stående skog på större delen av sträckan. Detta innebär en något större osäkerhet i detaljmätningen. Det har dock den fördelen att lämningarnas synlighet i allmänhet är större än då området avverkats, eftersom man slipper problem med körskador och kvarliggande ris. Karteringen utfördes med hjälp av totalstation i samarbete med mättekniker från Växjö kommun. Totalstationsinmätning valdes framför utnyttjande av GPS-teknik, då den senare fungerar dåligt i skogsmark.

5.2. Fosfatkartering

En fosfatkartering föregick grävinsatserna inom område B (RAÄ 206 m fl). Syftet var att få ett förbättrat tolkningsunderlag främst med avseende på de spridda, svårtolkade boplatslämningar som kunde förväntas inom området. Avsikten var också att resultatet skulle kunna bidra till att styra sökschaktningen inom det stora, topografiskt homogena området. Vi hade ursprungligen tänkt att fosfatkarteringen skulle kombineras med en analys av glödningsförlust för att därigenom även få en indikation på om gödslade ytor förekom inom området. I enlighet med Länsstyrelsens beslut lyftes analysen av glödningsförlust ut och fosfatanalysen kom att utföras av Arkeologikonsult AB.

Proverna togs inom vägarbetsområdet med ett avstånd av ca 20 m. Provtagning skedde direkt ovan steril nivå, eller i synliga påverkade lager nära denna nivå. Inmätning av provpunkterna har dels skett med DGPS, dels genom stegning längs utstakad linje där DGPS inte gav signal. De provpunkter som mättes in genom stegning infördes på detaljkarta och har digitaliserats i efterhand (E-postmeddelande från R Blidmo 98-11-18). Analysen utfördes enligt den metod som Arkeologikonsult AB utvecklat (Blidmo1995).

5.3. Sökschaktning, rut- och anläggningsgrävning

Sökschakt upptogs med maskin för att lokalisera och avgränsa eventuella boplatslämningar samt för att ge en uppfattning om lagerförhållandena inom den fossila åkermarken.

Totalt upptogs 84 schakt inom område B (RAÄ 206 m fl), vilka var 1 -3,5 m breda och 5-70 m långa, totalt ca 1900 löpmeter. Inom område C (RAÄ 202 m fl) upptogs 24 schakt, 1-2 meter breda och 2-60 m långa. Den omfattande schaktningen motiverades av att det bedömdes som angeläget att även fånga upp spår efter mindre omfattande stenålderslämningar, då sådana mot bakgrund av närheten till Helgasjön och de topografiska förhållandena kunde förväntas inom områdena.

Schaktningen inom område B (RAÄ 206 m fl) försenades och försvårades av att avverkningen inte var genomförd vid schaktningens början och att arbetet delvis fick utföras med stående skog. Vi bedömer dock inte att detta på ett avgörande sätt påverkat resultatet av undersökningen. En annan faktor som försvårade arbetet var det myckna regnandet. Vid flera tillfällen fick arbetet, främst på område C (RAÄ 202 m fl), ställas in då schakten vattenfylldes (fig 2).

Schakten rensades vid behov för hand för att fånga upp även otydliga anläggningar och eventuella fynd. Ett mindre antal 1 m² stora provrutor upptogs för hand och sållades för att få ett bättre underlag för bedömning av fyndförekomst i de få områden detta ansågs motiverat. Större delen av de "boplatsanläggningar" (hårdar, gropar, stolphål) som påträffades vid schaktningen snittades och dokumenterades i profil i skala 1:20.

*Figur 2. Det myckna regnandet ledde till att schakten översvämmades, något som försvårade arbetet.
Foto: Lotta Högrell.*

5.4. Undersökning och dokumentation av röjningsrösen.

På basis av främst karteringen valdes sex röjningsrösen inom område B (RAÄ 206 m fl) och två inom område C (RAÄ 202 m fl) ut för undersökning. Undersökningen syftade till att ge en uppfattning om rösenas uppbyggnad och stratigrafi och att möjliggöra tillvaratagande av träkol för datering.

Djupschakt upptogs med maskin genom rösen, varefter profilerna rensades för hand. Undersökningen inkluderade ett område utanför röset, liksom jorden ned till den ovittrade moränen. Lager och stenmaterial har beskrivits, tolkats och dokumenterats i profilirtningar i skala 1:20. Den relativt noggranna rensningen och dokumentationen av rösen motiveras av att det ofta kan vara svårt att annars identifiera primära och sekundära markhorisonter eller att klargöra exempelvis vilka stenar som är påförda och vilka som ligger på ursprunglig plats – faktorer som är avgörande för att provtagningen ska kunna ske i säkra kontexter.

Röjningsrösen och stensättningar kan vara intill förväxling lika. För att klarlägga huruvida det fanns ytterligare gravar inom område B (RAÄ 206 m fl) än de tidigare kända gjordes en fördjupad inventering utifrån karteringsresultatet i syfte att fånga upp rösen som avvek i form och storlek. I de fall sådana kunde identifieras handavtorkades dessa delvis för att söka konstruktionsdetaljer som skulle kunna indikera att det rörde sig om gravar.

5.5. Datering och vedartsanalys

Datering har främst skett genom ^{14}C -analys, då daterande fynd och anläggningar var få. Analysen föregicks av vedartsbestämning för att klargöra vilka träslag kolproverna representerade samt för att få ett mått på kolets egenålder. Härigenom får man en inblick i områdets vegetationshistoria samtidigt som risken att datera kolprover med hög egenålder minimeras. Vedartsbestämningen har utförts av Erik Danielsson vid Västsvenska vedartslaboratoriet. ^{14}C -analysen har utförts med tandemacceleratormetoden av Ångströmlaboratoriet, Avd för jonfysik, Uppsala universitet

5.6. Kwartärgeologisk analys

I syfte att utreda förutsättningarna för att genom kvartärgeologiska analyser komplettera informationen om markutnyttjandet i området söktes lämpliga torvmarker inom och i anslutning till område B (RAÄ 206 m fl), varefter provborring och datering av utvalda nivåer genomfördes. De kvartärgeologiska studierna utfördes av Per Lagerås, Riksantikvarieämbetet, UV Syd.

6. UNDERSÖKNINGSRESULTAT OMRÅDE B

6.1. Områdesbeskrivning

RAÄ 206 täcker de övre delarna av en ca 3 km lång drumlin. I drumlinens södra del finns ett högre parti med kalberg. Öster och söder om drumlinen är en sank svacka, vars södra del tidigare har utgjort en vik av Helgasjön. Svackan utgör gräns mellan Stojby och Ekesås, och avgränsar också höjdryggen, där område C är beläget, från område B. Väster om drumlinen sluttar marken ner mot Helgasjön. Här är marken ställvis rikblockig, och närmare sjöstranden går berget i dagen. Höjden över havet varierar från 161 meter, som är nivån för Helgasjön, till 185 meter. På drumlinens norra del finns uppodlade marker. Jordarten utgörs av morän, vars sammansättning varierar över området. Sand och silt dominerar överlag, men partier med ler eller grus förekommer. Block förekommer över hela ytan, men frekvensen skiftar.

Figur 3. Utdrag ur ekonomiska kartblad 54 28 och 54 38.

Fornlämningsområdet hyser 15 gravar, varav tolv var kända sedan tidigare och tre upptäcktes i utredningen. Av de tidigare kända var emellertid fyra stycken registrerade som odlingslämningar. Tre av de kända gravarna utgörs av hällkistor, RAÄ 128, 141 och 142. Dessa ligger på drumlinens rygg. Tyvärr är de alla kraftigt skadade. Två gravar utgörs av större rösen, RAÄ 129, ett röse med brätte, 35 meter i diameter och RAÄ 138, som är 20 meter i diameter. Övriga gravar utgörs av rösen och stensättningar som är 7–15 meter i diameter. En stensättning (RAÄ 210) och, ett röse (RAÄ 137) kommer att undersökas och tas bort i en kommande slutundersökning.

Förundersökningsområdet, som löper längs höjdryggen, är topografiskt homogent och skär genom fornlämningen centrala delar längs en ca 1800 m lång sträcka. I fornlämningens södra del har kartering varit den enda åtgärden. Enligt Länsstyrelsens anbudsinfördan skulle 700 meter i söder inte undersökas arkeologiskt. Detta innebär att bl a området i anslutning till hällkistan RAÄ 142, som ligger 8 meter utanför arbetsområdet, inte har undersökts. Det område som omfattats av markingrepp, totalt 55 000 m², omfattar den mellersta och norra delen av RAÄ 206 och den i fornlämningen insprängda moderna åkermarken. Arbetsområdets totala bredd varierar mellan 25 och 50 m. I den södra delen av undersökningsområdet delas arbetsområdet av befintlig väg 897. Kartering har skett genom hela fornlämningen med en maximal bredd om 100 m. Vissa partier har varit ogenomträngliga på grund av täta granplanteringar.

6.2. Den fossila åkermarken

Totalt har 446 röjningsrösen karterats, varav ca 200 inom arbetsområdet (fig 6a-d). Rösena är mellan 2 och 7 meter i diameter, och 0,1-0,5 m höga.

6.2.1. Odlingsstrukturer

Några andra agrara former än röjningsrösen påträffades inte vid karteringen. Ett undantag utgör en avlång, valliknande konstruktion, vilken först tolkade som ett avlångt röjningsröse, men som möjligen utgör en gravhög, A 321. Anläggningen behandlas nedan i kapitel 6.4.3.

Frekvensen rösen varierar kraftigt över området (se fig. 6a-d). Delvis, och särskilt i söder, kan detta bero på markskador i nyare tid som täktgropar och markberedning. Svårtillgängligheten på grund av de täta granplanteringarna kan också ha påverkat resultatet. Likväl finns det skillnader i frekvens som inte beror på markskador eller brister i karteringen, utan som bör ses som ett resultat av markbeskaffenheten och markanvändningen inom området.

Frekvensen rösen går ner avsevärt i närheten av de två stora gravarna, RAÄ 129 och 138, möjligen också i anslutning till RAÄ 137 och RAÄ 215. Vad beträffar 137 kan den lägre frekvensen rösen bero på att röjningsrösen tagits till vägmaterial. I anslutning till RAÄ 210 kan inte någon tydligt lägre frekvens iakttas. Övriga gravar ligger utanför det karterade området.

Den genomsnittliga frekvensen rösen inom det karterade området är ett röse per ca 400 m². Elva områden med högre frekvens av rösen har identifierats. Områdenas storlek varierar från 0,1-2 hektar, vanligen 0,25-0,75 hektar. Frekvensen rösen inom dessa områden varierar mellan ett röse per 110 m² till ett röse per 220 m². Inom vissa glesa områden är frekvensen rösen så låg som ett röse per 850 m².

6.2.2. Undersökta rösen

Sex röjningsrösen undersöktes inom ramen för förundersökningen. De rösen som valdes ut för undersökning är spridda över området, från dess sydligaste till dess nordligaste del, detta för att om möjligt fånga upp horisontell kronologisk variation. De undersökta rösena är 3-6 m i diameter och 0,3-0,5 meter höga. Alla utom ett, A 235, var jordfyllda hela vägen upp till rösets yta. Formen var flack till lätt välvd, och anläggningarna var övermossade. Stenmaterialet i rösena utgörs huvudsakligen av 0,1-

0,4 meter stora stenar, även om ett visst inslag av mindre sten förekommer. Frekvensen sten i intervallet 0,05-0,15 är störst i de övre lagren, även om det sällan visar sig som tydliga lager. Särskilt A 343 hade rikligt med småsten i ytan. Några sekundära markytor har inte kunnat iakttas i de undersökta rösen. Över huvud taget har jordlagren varit svårtolkade, något som eventuellt skall sättas i samband med jordmånsprocesser (muntlig uppgift Per Lagerås).

Podsoleringsgraden är låg. Det är egentligen bara i och i anslutning till A 107 som någon podsolerung att tala om kunnat iakttas. I övrigt förekommer tunna och svagt ”sockrade” horisonter ställvis. Endast i ett fall har en möjlig äldre markyta kunnat identifieras, i A343, och då med en blygsam utbredning. Över hela området utgörs jordmånen av brunjord som innehåller rikligt med små kolfragment. Det finns inga iakttagbara skillnader i brunjorden under rösen jämfört med jorden mellan rösen, och heller inte inom olika delar av undersökningsområdet.

6.2.3. Vedartsanalyser

Totalt analyserades 20 prover från RAÄ 206 (tab 1). De två vanligaste kategorierna var bark/näver med åtta förekomster och björk med sju förekomster. Dessutom förekom tall (5), gran (3), al (3) ek (2) samt ask, asp, en och hassel (en förekomst vardera). De tre förekomsterna av gran ledde som väntat till unga dateringar, medan två av de fem talldateringarna gav de äldsta dateringarna.

Anr	Atyp	Prov nr	Al	Ask	Asp	Björk	Bok	Ek	Gran	Hassel	Tall	bark/näver
1	hård	I	6									
2	stph	I	1						1			
29	kokgrop	I				5						
30	stph	I				1						2
44	hård	I								3		
49	hård	I						1				
60	stph	I									25	
65	stph	I		1	2							1
67	grop	I									2	
76	hård	I	2									4
107	RR	I				1						
107	RR	II						5				
151	RR	II				3						1
167	RR	I						2				
235	RR	I									1	2
235	RR	III				1			3		2	1
343	RR	II							1			2
343	RR	III									1	2
389	RR	I				2						
389	RR	II				2						

Tabell 1. Resultatet av vedartsanalysen av samtliga prover från RAÄ 206.

6.2.4. Datering av den fossila åkermarken

Totalt tio ¹⁴C-prover från sex röjningsrösen har analyserats. Dessa har tagits från det som bedömts som rösets botten, eller i något fall några centimeter ovanför denna nivå. Fyra prover gick inte att datera, då de upplöstes under förbehandlingen. Ytterligare tre prover valdes därför ut, varav ett inte var vedartsbestämt.

Dateringarna har en spännvidd från äldre bronsålder till nutid. De äldsta dateringarna kommer från A 389 i områdets sydligaste del. Från detta röse har två kolprover daterats, båda vedartsbestämda till björk och båda tagna i den nivån som bedömts utgöra rösets botten. Ett prov togs under en 0,3 meter

stor sten en meter norr om mitten, och daterades till 1420–1050 BC (Ua-13701). Det andra togs ca en halv meter söder om mitten, mellan och under några 0,1–0,2 meter stora stenar och daterades till 1000–760 BC (Ua-136700). I anslutning till rösets norra kant finns ett stolphål, A65, som daterats till tiden omkring Kristi födelse. Röset överlagrar ytterligare två anläggningar, A 67 och A 79, den förra daterad till senmesolitikum. Dessa behandlas vidare i kap 6.2.4.

Figur 4. A 343, ett av de röjningsrösen som daterats till senmedeltid–nyare tid. Foto: Lotta Högrell.

Ytterligare ett röse, A151, har en datering till bronsålder, men också en datering till vikingatid–medeltid. Den äldre dateringen är gjord på kol som har togs under en sten i rösets botten, centralt i röset (Ua-13737). Provet är vedartsbestämt till björk och bark/näver. Den yngre dateringen kommer från en punkt ca 0,5 m norr om föregående men på samma nivå (Ua-13738; provet är inte vedartsbestämt).

Yngre romersk järnålder-folkvandringstid finns representerad genom en datering från A167 i områdets mellersta del (Ua- 13696, 180-560 AD). Provet togs centralt i röset under en påförd sten i det som bedömdes som rösets botten. Provet är vedartsbestämt till en ettårig kvist av ek.

Anl nr	Lab nr	BP	1 sigma	2 sigma	Vedart
A 107	Ua-13695	170±75	1650 - NUTID	1528 - NUTID	En
A 151	Ua-13737	2580±70	830 BC - 540 BC	910 BC -410 BC	Björk, bark/näver
A 151	Ua-13738	1045±65	890 - 1030 AD	850 - 1170 AD	Ej bestämd
A167	Ua-13696	1650±75	250 - 530 AD	220 - 570 AD	Ek, kvist
A 235	Ua-13697	195±85	1640 - NUTID	1510 - NUTID	Bark/Näver
A 235	Ua-13739	205±65	1630 - 1950 AD	1510 - NUTID	Tall, björk, Bark/näver
A 343	Ua-13698	355±70	1460 - 1640 AD	1420 - 1660 AD	Bark/Näver
A 343	Ua-13699	275±65	1500 - 1670 AD	1440-1950 AD	Bark/Näver
A 389	Ua-13700	2670±65	900 BC - 800 BC	1000 BC - 760 BC	Björk
A 389	Ua-13701	3005±65	1390 BC - 1160 BC	1420 BC - 1050 BC	Björk

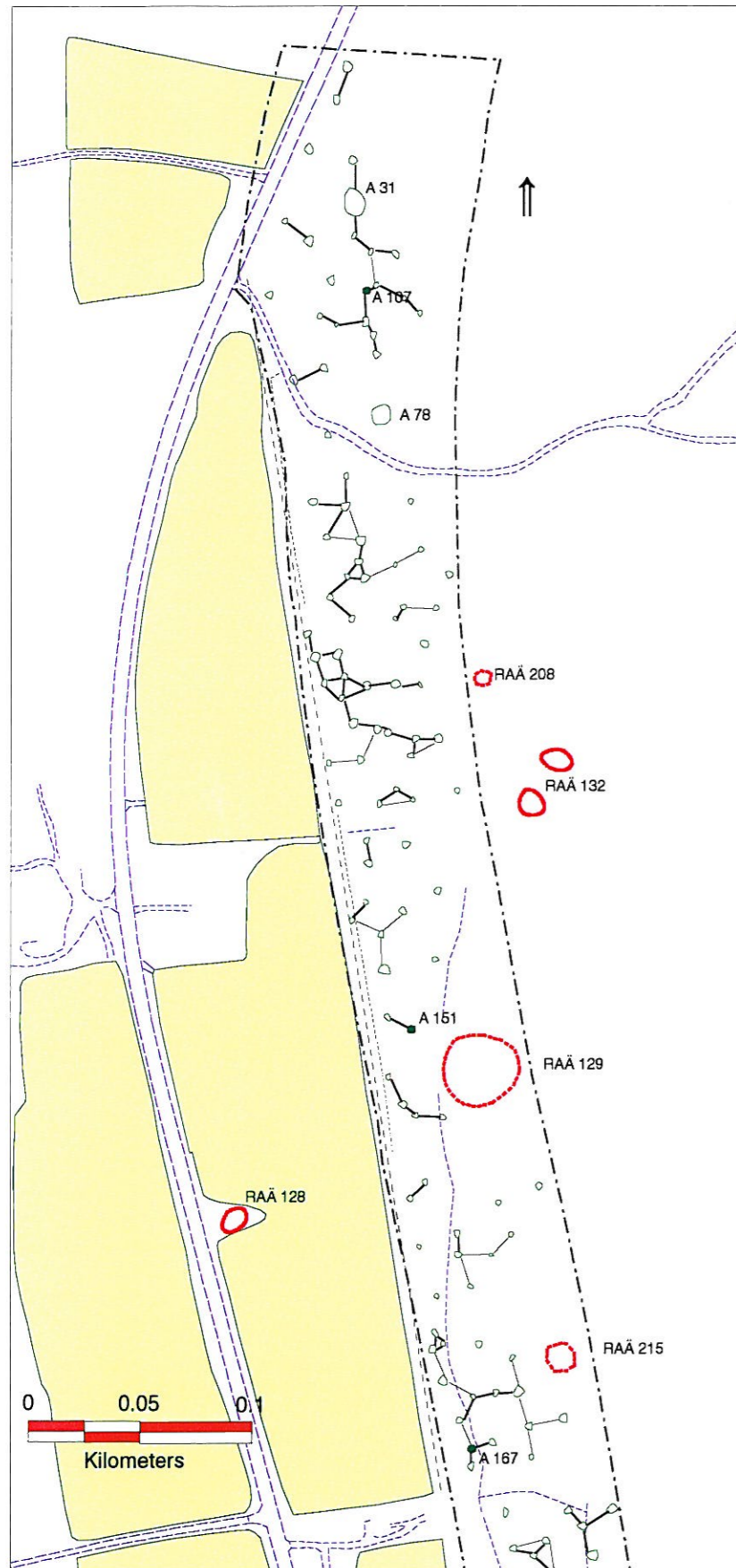
Tabell 2. ¹⁴C-dateringarna från röjningsrösen inom RAÄ 206.

Flera rösen har senare dateringar, från medeltid och nyare tid. Hit hör A 343, som ligger drygt hundra meter söder om RAÄ 138. Det prov som är taget i det lager som tolkades som en möjlig ursprunglig markyta, har daterats till 1420–1660 AD (Ua-13698). Ett annat prov är taget några centimeter högre upp i röset och har daterats till 1450–1950 AD (Ua-13699). Båda proverna är vedartsbestämda till bark/näver.

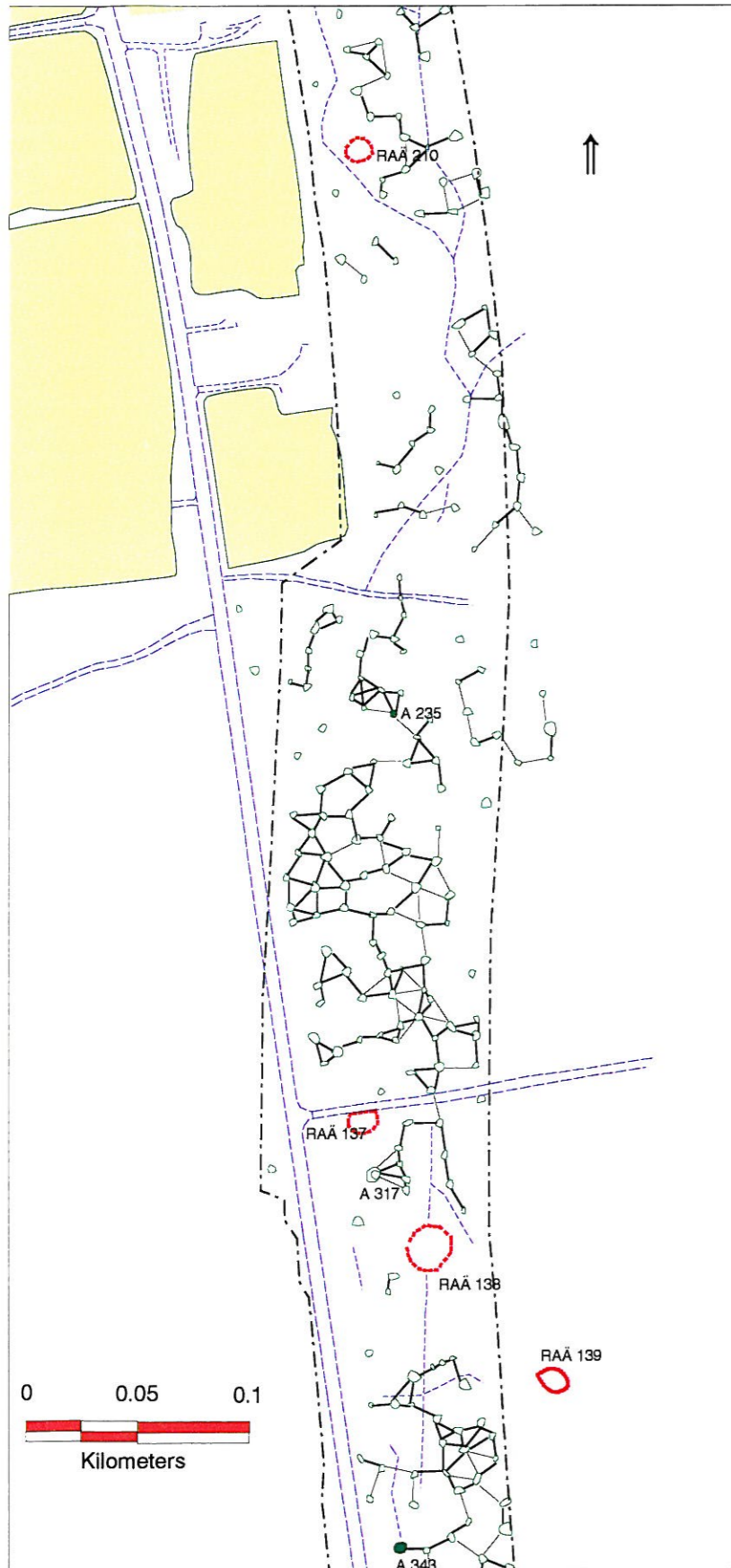
Ytterligare tre prover från två rösen har daterats till 1600-tal eller senare. Ett ¹⁴C-prov från av björk, från A 107 (Ua-3695) och båda proverna från A 235. De senare är tagna i botten av röset och har vedartsbestämts bark/näver respektive björk. (U-13697 och Ua-13739, 1510–nutid).

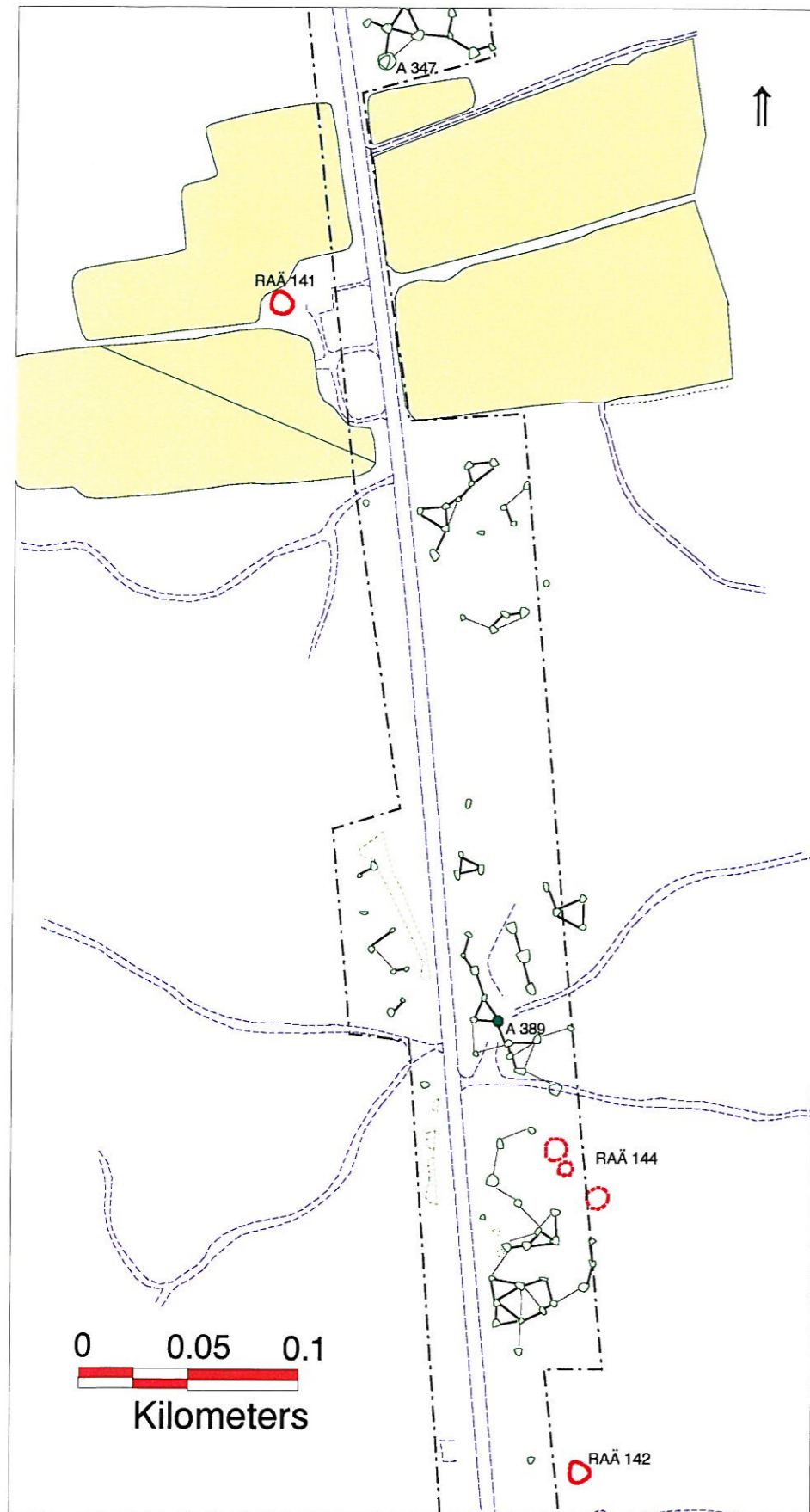
Figur 5. A151. Röset har en datering till bronsålder och en datering till vikingatid – tidig medeltid.

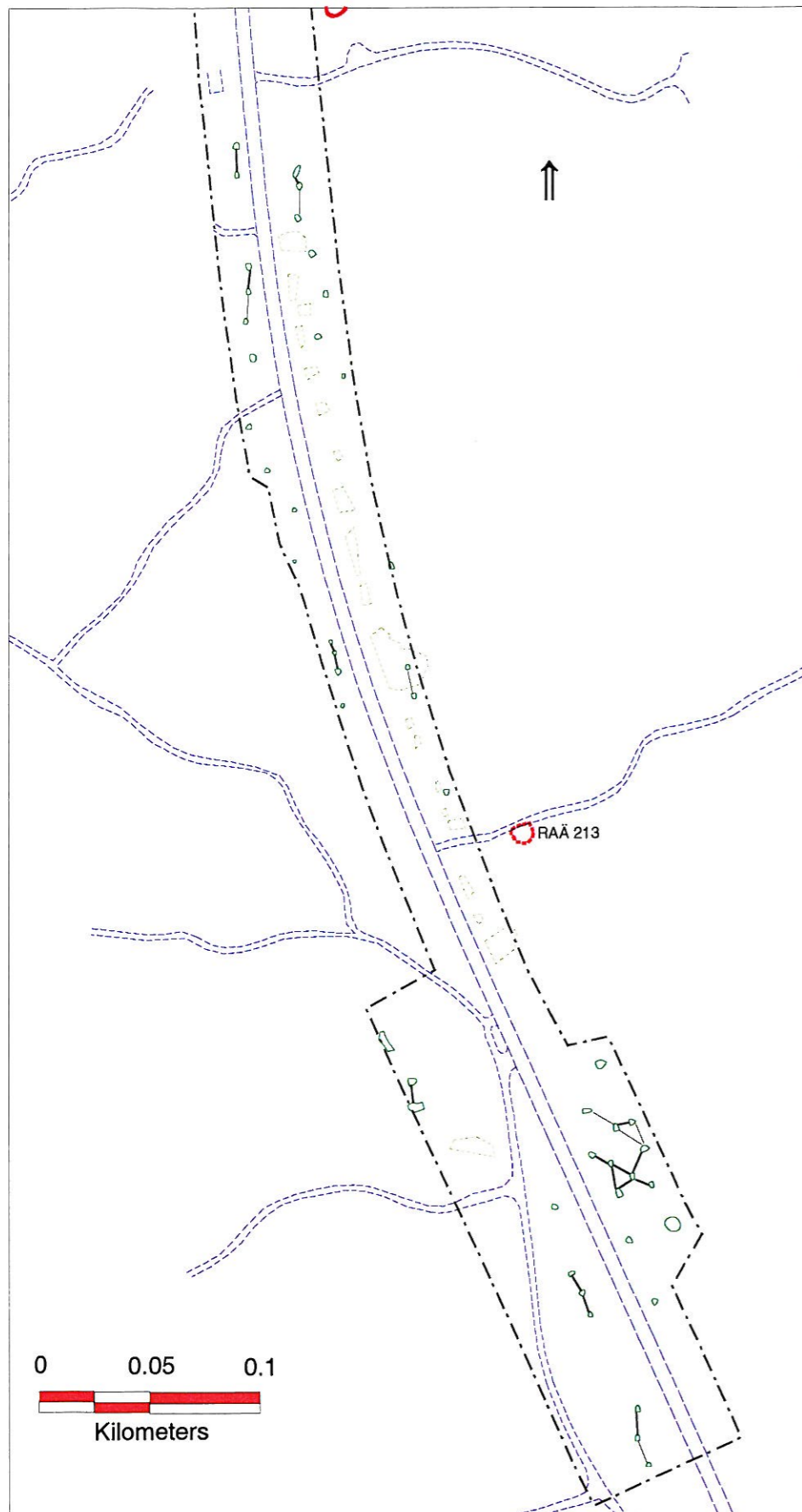
Figur 6a. Karterade rösen, gravar samt rösenas täthet med ett avstånd av upp till tio meter (tjockt streck) och tio till tolv meter (tunt streck). Teckenförklaring till alla planer och kartor återfinns på omslagets insida.

Figur 6b. Karterade rösen, gravar samt rösenas täthet med ett avstånd av upp till tio meter (tjockt streck) och tio till tolv meter (tunt streck). Teckenförklaring till alla planer och kartor återfinns på omslagets insida.

Figur 6c. Karterade rösen, gravar samt rösenas täthet med ett avstånd av upp till tio meter (tjockt streck) och tio till tolv meter (tunt streck). Teckenförklaring till alla planer och kartor återfinns på omslagets insida.

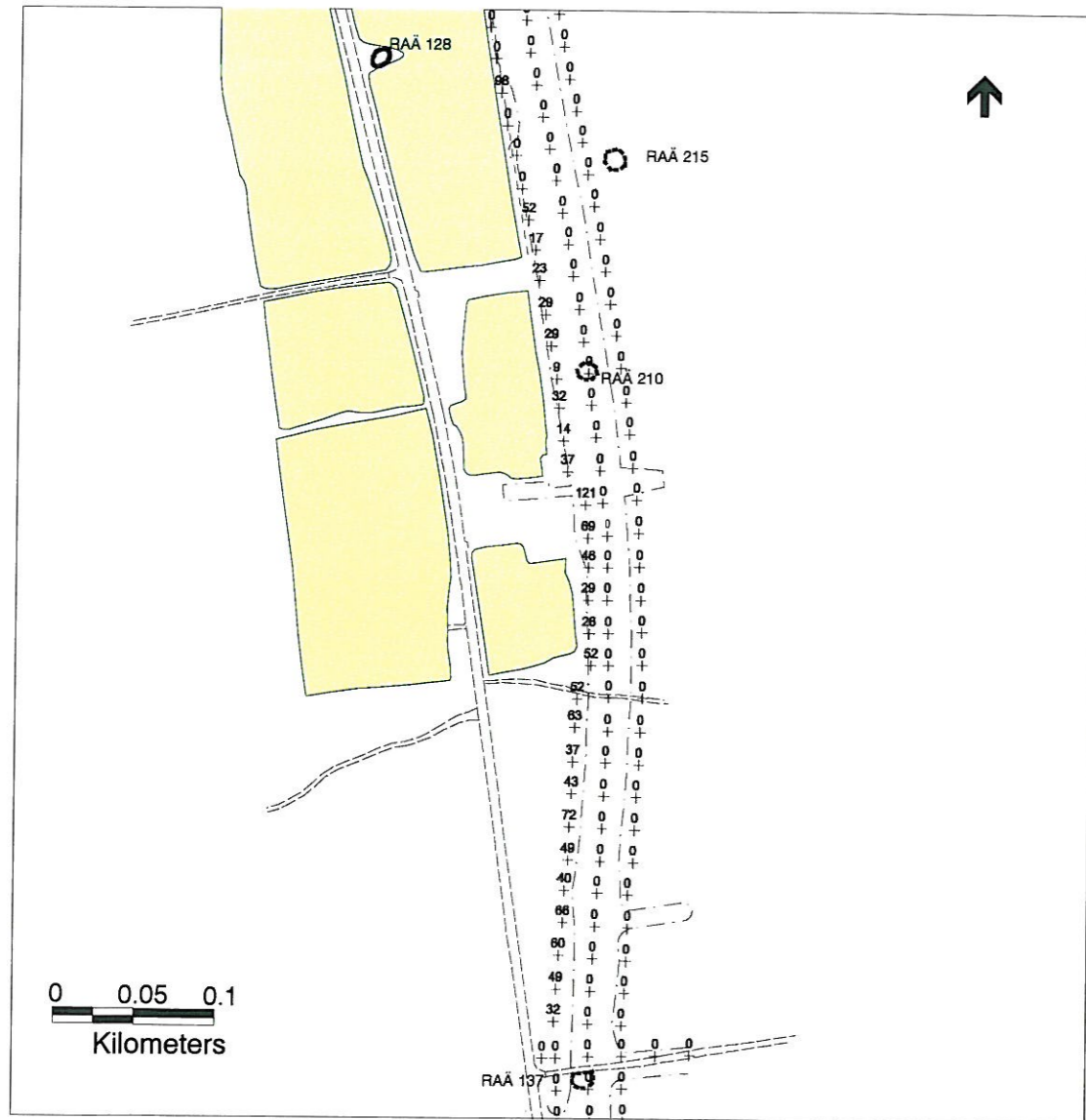
Figur 6d. Karterade rösen, gravar samt rösenas täthet med ett avstånd av upp till tio meter (tjockt streck) och tio till tolv meter (tunt streck). Teckenförklaring till alla planer och kartor återfinns på omslagets insida.

6.3. Boplatslämningar

6.3.1. Fosfatkarteringen

Fosfatkarteringen inskränktes till att endast omfatta den del av arbetsområdet som enligt Länsstyrelsen anbudsfordran skulle undersökas arkeologiskt. Karteringen, som utfördes innan grävningsarbetet tog sin början, gav i stort sett endast värdet noll, förutom längs en ca 500 meter lång sträcka där prover gav värden på upp till 121 ppm (fig 7). Raden låg till största delen, dock inte helt, i gränsen till nutida åkermark. De högsta värdena uppmättes bakom en ladugård. I den åker där bl a A1 påträffades, fanns enstaka värden upp till tolv ppm. Längst i söder fanns också enstaka värden över noll, upp till 3 ppm.

Sammanfattningsvis gav fosfatkarteringen alltså inga indikationer på att någon mer omfattande avfallsdeposition finns inom området.

Figur 7. Resultat av fosfatkarteringen.

6.3.2. Anläggningar

Totalt framkom 43 antal anläggningar av varierande karaktär inom område B. Huvuddelen av dessa påträffades vid maskinschaktning, men en del framkom också i samband med undersökning av rösen. Anläggningarna ligger spritt inom området. Ett par områden med högre anläggningsfrekvens kan urskiljas, dels området längst i söder (se fig 10), dels utmed en ca 400 m lång sträcka intill och söder om röset RAÅ 138 (se fig 12).

Vid förundersökningen påträffades *fyra härdar, tre osäkra härdar och en kokgrop*. En av härdarna, A 76, var kvadratisk, 1,5 x 1,3 meter, och tre var runda, ca 0,8-1,5 meter i diameter. Fyllningarna utgjordes av rikligt med skörbränd sten, sot och kol. I A 1 och A 76 framkom brända ben. De osäkra härdarna, A 48, A 50 och A 63, var oregelbundet rundade eller ovala och mycket grunda, mellan 0,08 och 0,26 meter. Anläggningarna består av en mer eller mindre kraftigt rödfärgad och något sotblandad sand. Rödfärgningen går troligen utanför själva nedgrävningen och utgörs av den omgivande jorden, som blivit upphettad under god syretillförsel. Antagligen rör det sig om botten av anläggningar som i stort sett helt har utplånats av åkerbruk. Kokgropen, A 29, var rund, 1,0 meter i diameter och 0,25 meter djup. Den innehöll rikligt med skörbränd sten, men endast ett tunt lager sot i västra delen av botten.

Figur 8. Kokgropen A 29. Foto Anna Ulfhielm

Det förekom ett fåtal spridda *stolphål* i schakten. Dessa var 0,30-0,50 meter i diameter och 0,15-0,35 meter djupa. Fyllningen utgjordes av grå till gråbrun, siltig, sandig morän. Alla stolphål saknade stenskoning och inga fynd framkom i dem. Tolkningen som stolphål utgår enbart från anläggningarnas utseende och karaktär, eftersom de inte i något fall kunde knytas till konstruktioner.

En annan kategori anläggningar som påträffades var *gropar*. Bland de mörkfärgningar som framkom i schakten avfärdades en del som stenlyft eller såsom varande av icke-antropogent ursprung. Kvar blev totalt 13 gropar som undersöktes och dokumenterades. De var små och grunda, omkring 0,1 meter djupa och mellan 0,2 och 0,6 meter stora. Fyllningen utgjordes av gråbrun till mörkgrå, siltig sand.

Anläggningarnas diffusa karaktär och frånvaron av en tydlig kontext gör tolkningen av groparnas funktion oklar.

I samband med djupschaktning av röset A 389 framkom ett par anläggningar som inte syntes i plan men som framträdde i profilen under röset. A 67 bestod av en kraftig mörkfärgning innehållande rikligt med kol och sot, ca 0,4 meter under röset (fig 9). Det mörkfärgade partiet utgjorde sannolikt den undre delen av en större nedgrävning (A79), vars kant svagt kunde anas i profilväggen, där den skar ett grusigare parti. I motsatta profilväggen fanns också ett eldpåverkat område, möjligen en del av A 67, och ca 1 meter norr om A 67, precis utanför röset, fanns också ett kraftigt mörkfärgat stolphål, vars övre del var överplöjd (A 65).

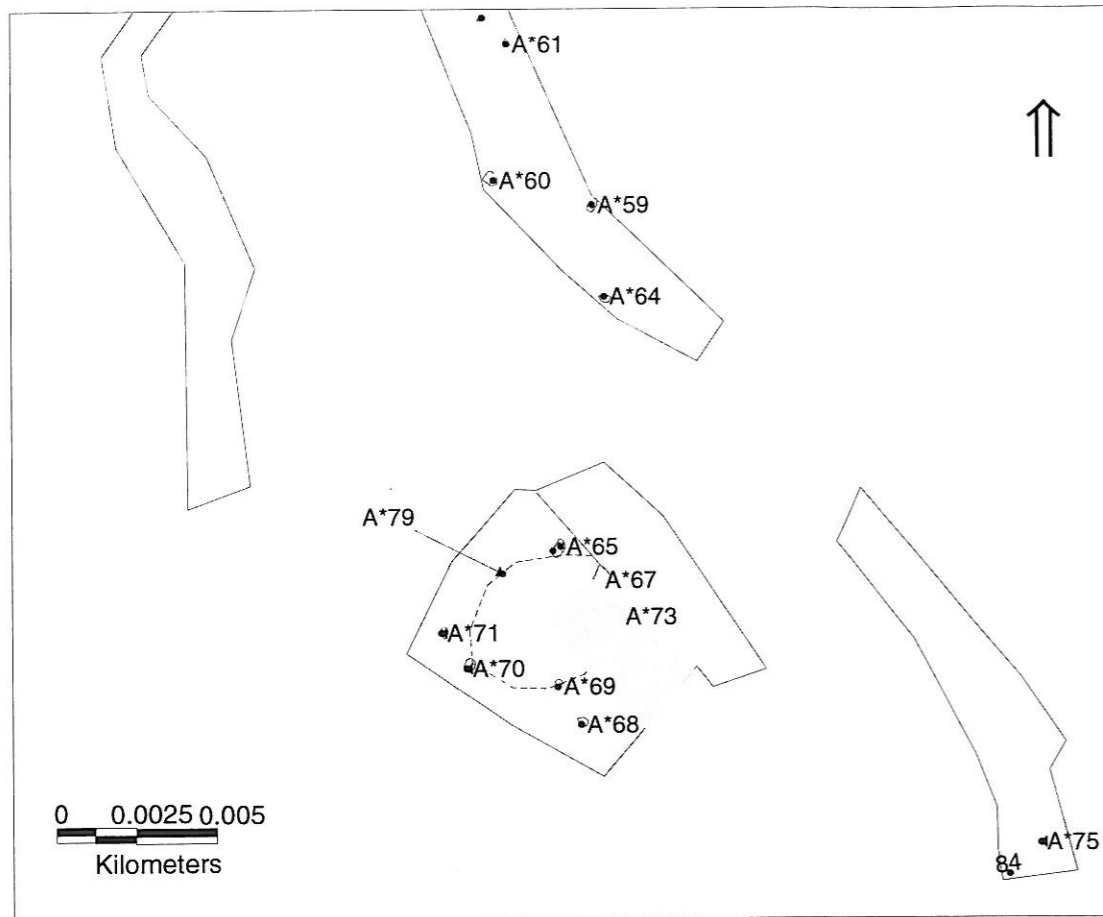
Figur 9. Anläggningarna under röset A389: A65 och A67. Nedgrävningskanten till A 79 är markerad. Foto: Åsa Jönsson

För att få en bättre uppfattning om dessa anläggningarnas karaktär och kontext, upptogs en större yta med maskin, varvid också röset togs bort. Ytan finrensades för att även fynd och otydliga anläggningar skulle kunna lokaliseras. Ett mindre antal mörkfärgningar framkom (fig 10). Flera var grunda och oregelbundna, men en del bedömdes efter undersökning som anläggningar. Någon tydlig mörkfärgning som skulle kunna korrespondera med nedgrävningskanten i profilen gick inte att urskilja i plan. För att kontrollera detta närmare djupschaktades ett mindre parti söder om, och delvis berörande A 67/A 79. Några färgskiftningar gick inte att iaktta, men en fördjupning i den hårda bottenmoränen, sannolikt en förlängning av A79, fylld med mindre kompakt, sandigare material uppfattades som eventuellt nedgrävd. Fördjupningen är ca 0,3 meter djup, dess storlek är oklar då den inte syns i plan, den bör dock vara minst 4 x 5 meter stor. Inga fynd framkom i denna, eller i någon av de intilliggande anläggningarna.

6.3.3. Fynd

Fyndmaterialet är begränsat till ett fåtal avslag av sydvästsåskånsk flinta, kvarts och övrig bergart samt de nedan behandlade brända benen (kap 6.2.3.). Fynden framkom spritt i området utan synbara koncentrationer.

I anslutning till A 1, i åkermarken i områdets mellersta del, påträffades ett avslag av en slipad flintyxa samt ett bergartsavslag. I schakt 84 i områdets sydligaste del påträffades ett osäkert kvartsavslag. I schakt 45 i mellersta delen av området framkom ett avslag, vilket formmässigt liknar en tvärpil, men som saknar retuscher och vars distala del formar eggen. För att kontrollera om ytterligare fynd fanns i närheten av detta upptogs två handgrävda rutor. Endast enstaka fynd påträffades i dessa - ett bergartsavslag slaget med plattformsmetod respektive ett eventuellt bipolärt avslag, även detta av bergart.

Figur 10. Detaljplan över det sydligaste schakten, med A 79 i mitten. Det sist djupschaktade området är skrafferat.

6.3.4. Datering av anläggningar

Nio anläggningar har ¹⁴C-daterats, dessa har valts främst inom de två områden med förhöjd anläggningsfrekvens, dels området längst i söder, dels i den mellersta delen av undersökningsområdet, intill och söder om röset RAÄ 138. Urvalet har omfattat samtliga förekommande anläggningskategorier. Ett undantag utgör de osäkra härdarna som inte har daterats, dels på grund av svårigheten att finna säkert kol, då mycket litet återstod av dem, dels på grund av deras osäkra status.

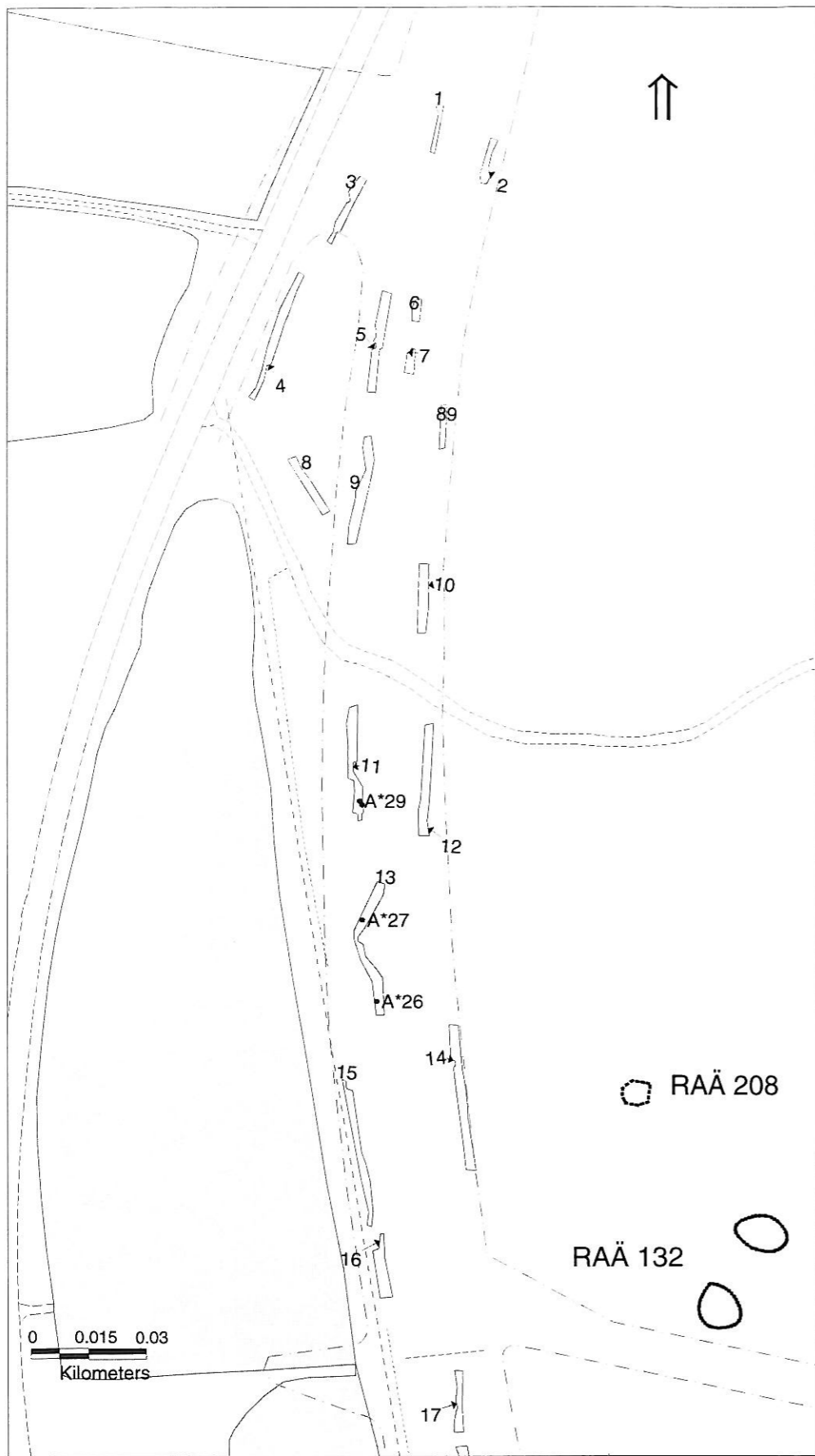
Dateringarna har en spridning från senmesolitikum till nyare tid. De två stenåldersdateringar som föreligger kommer båda från det undersökta områdets sydligaste del. Den ena är från ett stolphål, A 60, och har dateringen 4950–4580 BC (Ua-13691). Den andra härrör från den sotiga gropen (A67), under röjningsröset A 389. Denna har daterats till övergången senmesolitikum–tidigneolitikum eller 4350–3800 BC (Ua-13693). Från ett stolphål på samma yta (A 65) finns också en datering till förromersk järnålder – äldre romersk järnålder, 360 BC–70 AD (Ua-13692). Denna härrör från det stolphål, A 65, som låg i kanten av det undersökta röjningsröset.

Anl nr	Lab nr	1 sigma	2 sigma	BP	Vedart
A1	Ua-13686	80-230 AD	0 - 340 AD	1855±65	AI
A2	Ua-13687	1470-1640 AD	1430 - 1670 AD	340±70	AI
A29	Ua-13688	1210 BC - 920 BC	1310 BC - 840 BC	2870±75	Björk
A44	Ua-13689	110 - 340 AD	50 - 410 AD	1805±80	Hassel
A49	Ua-13690	230 - 410 AD	120 -530 AD	1720±75	Ek
A60	Ua-13691	4900 BC - 4710 BC	4950 BC - 4580 BC	5885±70	Tall
A65	Ua-13692	190 BC - 0 AD	360 BC - 70 AD	2075±70	Asp
A67	Ua-13693	4230 BC - 3980 BC	4350 BC - 3800 BC	5230±75	Tall
A76	Ua-13694	410 - 560 AD	340 - 630 AD	1570±65	AI

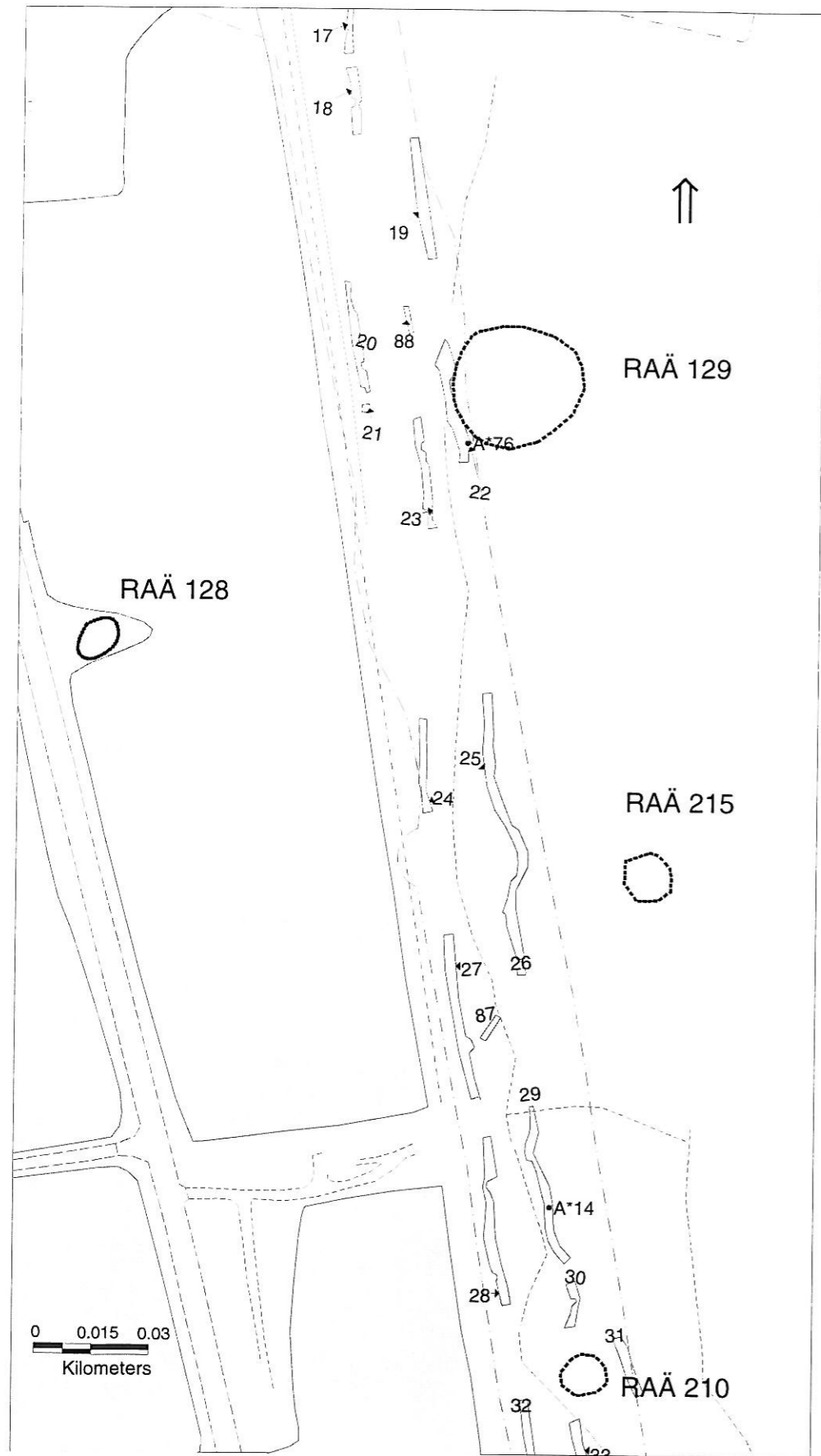
Tabell 3. ¹⁴C-analyserna från anläggningar inom RAÄ 206.

I övrigt dominerar dateringar från äldre järnålder, med tyngdpunkten i romersk järnålder. Samtliga daterade härdar kan föras till romersk järnålder – folkvandringstid.

Två dateringar avviker från de övriga. Detta är dels ett kolprov från kokgropen A 29 i områdets norra del, vilket har daterats till bronsålder, 1310–840 BC (Ua-13688), dels ett av stolphålen på ytans mellersta del (A2), som har daterats till senmedeltid–tidig nyare tid. Den intilliggande härden hör till de anläggningar som daterats till romersk järnålder.

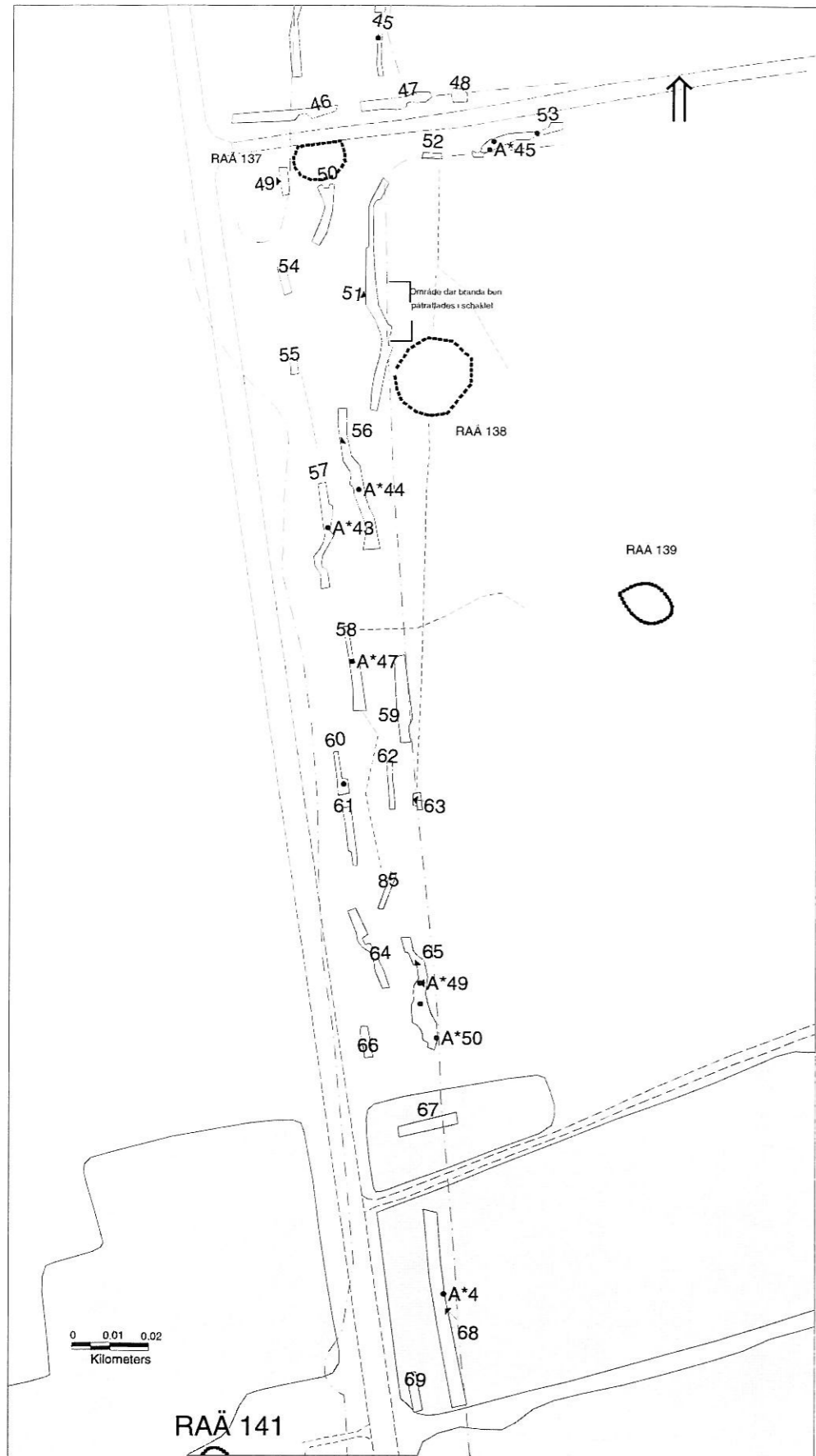
Figur 11a. Schakt område B

Figur 11b. Schakt område B

Figur 11c. Schakt område B

Figur 11d. Schakt område B

Figur 11e. Schakt område B

6.4. Gravar

6.4.1. Stensättningsliknande lämningar

En av uppgifterna var att undersöka om det fanns oregistrerade gravar inom området. Kriterier för att en anläggning skall bedömas som en grav är t ex storlek, form, förekomst av konstruktionsdetaljer som kantkedja och förekomst av gravgömma. Det finns dock exempel på gravar som saknar tydliga karaktäristika (för en diskussion om problematiken hänvisas till kap 7). Av betydelse för bedömningen har därför också varit i vilken grad anläggningen avviker från normen vad gäller röjningsrösen i området samt dess läge. Totalt urskildes fyra anläggningar, A 31, A 78 (?), A 168, A 317 och A 347, som till form och storlek skilde sig från de övriga röjningsrösen. Dessa anläggningar avtorvades delvis.

A 31 i områdets nordligaste del påträffades vid sökschaktningen. Det är en flack och relativt stor anläggning, 13,5 x 9,5 meter (NNV–SSO), men endast ca 0,2 – 0,3 meter hög. Anläggningens form och storlek gör att den skiljer sig från övriga röjningsrösen, men den uppvisar inga tydliga drag som gör att den säkert kan bedömas som en stensättning.

A 168, visade sig till stora delar bestå av ett flackt och rundat block, som bidragit till att ge anläggningen en gravliknande form.

A 78 ligger i arbetsområdet östra kant och begränsas av en oregelbunden, närmast kvadratisk kantkedja av ca 1,1 – 1,6 meter stora block, som omgärdade en fyllning av block i samma storlek. Lämningen påminner om en fornlämningstyp som förekommer i bl a Mälardalen (muntl medd J Runcis), men som hittills inte påträffats i Kronobergs län. Anläggningens karaktär kan inte fastställas utan slutundersökning, men då den ligger i kanten av arbetsområdet bör den kunna sparas.

A 317 valdes dels på grund av sitt läge, 16 meter söder om RAÄ 137, dels på grund av sin form och storlek. Anläggningen är rundat oval, 7,5 x 6 m och ca 0,5 meter hög. Anläggningens yta innehåller mycket småsten, ca 0,05–0,15 m stor. Anläggningens fot torvades av med hjälp av grävmaskin för att form och storlek skulle framträda tydligare. Den bedöms som ett sannolikt röjningsröse, då den inte uppvisar några tydliga konstruktionsdetaljer. Bedömningen är dock i detta fall något osäker

A 347 är belägen åtta meter norr om en åkerkant i områdets mellersta del. Röset tillhör de större, och är åtta meter i diameter och 0,6 meter hög. Initialt uppfattades anläggningen som en möjlig oval stensättning, men efter partiell avtorvning framgick att den var ett rundat röse av samma grundkaraktär som de övriga röjningsrösen i området, om än något större. Sannolikt har de kraftigare proportionerna att göra med att anläggningen byggts med odlingssten från den intilliggande åkern.

Undersökningen resulterade således inte i att någon av de undersökta anläggningarna som kommer att beröras av vägområdet, med en rimlig nivå av säkerhet, kan bedömas som en grav. I flera fall (A31, 317 och A78) är dock bedömningen något osäker.

6.4.2. Benkoncentrationer

En koncentration av brända ben påträffades vid undersökningen, A 77. Benkoncentrationen låg inte i någon mörkfärgning eller synlig nedgrävning och uppmärksammades inte vid schaktningen utan först efter ett kraftigt regn, som spolat rent kring dem. Vikten uppgår till 11 g. I dumphögen och i schaktet framkom ytterligare 5 gram brända ben. Benen är inte osteologiskt bestämda, men en preliminär bedömning har gjorts av Agneta Åkermark-Kraft, som har bedömt dem som människoben. Ett ben kommer troligen från ett lårben.

Brända ben (3 g) framkom också i schakt 51, som löper väster om röset RAÄ 138. Benen har av Agneta Åkermark-Kraft bedömts som människoben, varav ett skallben. Inte heller denna benkoncentration uppmärksammades omedelbart, då flera av benen framkom i kanten av en stubbe. Det fanns inte några spår efter en benbehållare eller nedgrävning, troligen är benen rester efter en bengömma av samma slag som A 77.

6.4.3. Övriga lämningar

Anläggningen, A 321, i anslutning till RAÄ 138, tolkades först som ett avlångt röjningsröse med måtten 6 x 3 meter (Ö-V). Det visade sig vid närmare undersökning ha en betydligt större längd och ansluter till gravröset i öster. Möjligen ska anläggningen sättas i samband med röset, en tolkning som gravhågnad blir då möjlig. I väster fortsätter möjligen anläggningen som en knappt iakttagbar stenblandad jordvall.

6.5. Den kvartärgeologiska undersökningen

För en mer utförlig redogörelse för den miljöarkeologiska rekognosceringen hänvisas till UV Syd rapport 1998:10, varur följande är hämtat.

Några nämnvärda torvlagerföljder påträffades inte vid rekognoscering inom de undersökta fornlämningarna. Däremot finns intressanta torvlagerföljder utanför själva fornlämningarna. Det rör sig främst om det kärrområde som sträcker sig i nordsydlig riktning öster om RAÄ 206, där lagrens mäktighet uppgår till ca 1 m. Kärrområdet erbjuder goda förutsättningar för en pollenanalytisk undersökning av de senaste 2000 åren. En borrkärna har analyserats preliminärt med två ¹⁴C-analyser samt en enkel pollenanalys på fyra nivåer. Provpunkten är belägen öster om en nutida åker. Resultaten tyder på att tidsdjupet sträcker sig ned till omkring 500 AD, och att sädespollen förekommer i samtliga analyserade nivåer.

Lämpliga lokaler för en regional pollenanalys är Fängsjön, Hugansjön och Skarnesjön (se fig 1), alla belägna en till två kilometer från den aktuella vägen.

7. TOLKNING OCH DISKUSSION OMRÅDE B

7.1. Fossil åkermark

7.1.1. Datering och tidsinnehåll

Mot bakgrund av områdets storlek och de relativt få dateringarna är det bara möjligt att dra preliminära slutsatser om områdets etablering och nyttjandetid - 10 dateringar spridda över drygt 5 000 m² ger sannolikt inte ett fullständigt representativt utslag över intensiteten i aktiviteten inom området under de årtusenden som det har använts av människor.

Tre rösen har dateringar till senmedeltid – nutid. Två rösen till järnålder, ett av dessa har också en datering till bronsålder, liksom ytterligare ett röse längst i söder av det undersökta området. Ett eventuellt utnyttjande av området under senneolitikum, vilket indikeras av de närliggande hållkistorna, syns varken i dateringarna från röjningsrösen eller andra anläggningar.

Dateringarna indikerar en etablering av röjningsröseområdet under bronsålder, den äldsta dateringen är från den mellersta delen av denna period. Utifrån de två nedslag som finns i järnålder, i romersk

järnålder- vendeltid respektive vikingatid-tidig medeltid, går de inte att säkert säga att området utnyttjats kontinuerligt genom järnålder, även om detta är sannolikt utifrån jämförelser med andra lokaler.

Det förhållandevis stora inslaget av dateringar till senmedeltid-nyare tid är både oväntat och spännande. Ingenting i arkivmaterialet tyder på att det skulle ha förekommit odling under historisk tid inom det område som nu undersökts. Trots att man vanligen inte brukar anse att någon mer omfattande stenröjning skedde i samband med det svedjebruk vi känner från historisk tid, om någon alls, kan kanske just det historiska svedjebruket vara en faktor bakom dateringarna. En annan tänkbar förklaring är att det funnits ett eller fler torp, som övergivits eller flyttat före den äldsta kartläggningen år 1764 och som därför inte syns i kartmaterialet, eller att det är åkrar från ett mer kortlivat torp som visar sig i dateringarna.

7.1.2. Odlingsstrukturer

Några linjära element som stensträngar, terrasskanter eller hägnadsvallar som skall knytas till odling inom området påträffades inte i undersökningen. Andra fenomen som kan tolkas som odlingsstrukturer har emellertid iakttagits. Dessa utgörs av variationer i rösenas frekvens (se fig 6a-d). Mot bakgrund av den relativt låga ambitionsnivån i karteringen, samt den ringa bredden som karterats, är det svårt att uttala sig med större säkerhet om vad detta kan bero på. En faktor bakom den skiftande frekvensen rösen kan vara en skiftande frekvens block eller andra markförhållanden, men det kan också röra sig om ett mönster av åkrar som avspeglar sig i skillnaderna i frekvens.

I anslutning till de två större gravarna inom området är frekvensen rösen mycket låg. Detta är ett fenomen som Clas Tollin uppmärksammade det vid karteringen av Järparyd i Jönköpings län (Tollin 1989). Flera av de karteringar som gjorts senare i Kronobergs län visar samma tendens (se t ex RAÄ 78, Hamneda sn, i Torstensdotter Åhlin et al 1998, samt Skoglund 1998). Även vid fornminnesinventeringen har man noterat att det är glesare med rösen i anslutning till framför allt de större gravarna. Detta är i sig inte förvånande, då de stenar som använts i gravarna rimligen tas från dess närområde, vare sig detta är stenröjt för odling sedan tidigare eller ej. En närmare datering av såväl gravar som den intilliggande odlingsmarken, liksom av gravarnas kontext i övrigt, skulle underlätta en diskussion av detta fenomen i annat än rent funktionella termer.

7.2. Boplatslämningar

De förhöjningar som fosfatkarteringen visade, en ca 500 m lång linje, skall sannolikt tolkas som resultatet av att fosfatförande material har deponerats längs en linje genom att boskap rört sig utmed en hägnad (E-postbrev från R. Blidmo, 1998-11-02). De övriga två förhöjningarna är svårtolkade då de är så svaga. De maximalt tolv ppm som uppmättes i åkern kan bero just på långvarigt åkerbruk. De förhöjningar som förekommer i sydligaste delen av det undersökta området uppgår till 3 ppm och i relation till den stora massan nollvärden är det en avvikelse, även om den är mycket blygsam. Nollvärden vanliga i myrmark, skogsmark och även i sentida åkermark. I långvarigt brukad mark är värdena normalt 20 ppm (E-postbrev från R. Blidmo, 1998-11-02). En svaghet i fosfatkarteringen är den ringa bredden som karterades. Även om det inte är möjligt att undersöka boplatsindikationer i form av fosfatförhöjningar utan för arbetsområdet skulle sådana i förlängningen ändå underlätta tolkningen av området.

Sökschaktningen har heller inte visat på några tydliga koncentrationer av fynd eller anläggningar som skulle kunna indikera mer permanenta boplatser. Den största koncentrationen anläggningar förekommer i ett område längst i söder, i anslutning till A 389. Platsen utgör ett fint boplatsläge. Många av anläggningarna är dock mycket grunda och området är svårtolkat. Den ca 4x5 m stora

nedgrävningen, A 79, skulle möjligen kunna tolkas som en hyddbotten, även om avsaknaden av kulturfärgning inte stöder en sådan tolkning. Anläggningar, bl a hyddor, med dateringar till stenålder, men utan associerade fynd, har dock på senare år framkommit bl a i Östergötland. Vå dateringar från senmesolitikum-tidigneolitikum finns från området, men även en datering till järnålder.

Utmed en sträcka på ca 400 meter, med början ca 50 meter norr om röset RAÄ 138 och söderut, förekommer en högre frekvens anläggningar. Det är möjligt att man där tangerar en eller flera boplatser som huvudsakligen ligger utanför arbetsområdet. ¹⁴C-analyserna från detta område tyder på en datering till äldre järnålder.

I få fall, och då främst i nutida åkermark, har man i samband med undersökningar av fossil åkermark påträffat lämningar efter mer permanenta boplatser i Kronobergs län. I kv Boplatsen på Kronobergsnåset undersöktes en boplats sommaren 1995 (Högrell&Skoglund 1996). Där påträffades ett drygt tiotal huskonstruktioner med dateringar till perioden yngre bronsålder-folkvandringstid, med betoning på övergången mellan bronsålder och järnålder. Boplatsen var belägen i åkermark som omgavs av fossil åkermark i form av röjningsröseområden, varför det är rimligt att anta att också den högre belägna åkern med boplatsen tidigare ingått i den fossila åkermarken. Inom vissa av de undersökta områdena i Hamneda förekommer också boplatser. Med den fossila åkermarken samtida boplatser finns inom till exempel RAÄ 76 och RAÄ 66. Inom RAÄ 77, 78 och 67 förekommer spridda anläggningar, både med samtida och äldre datering.

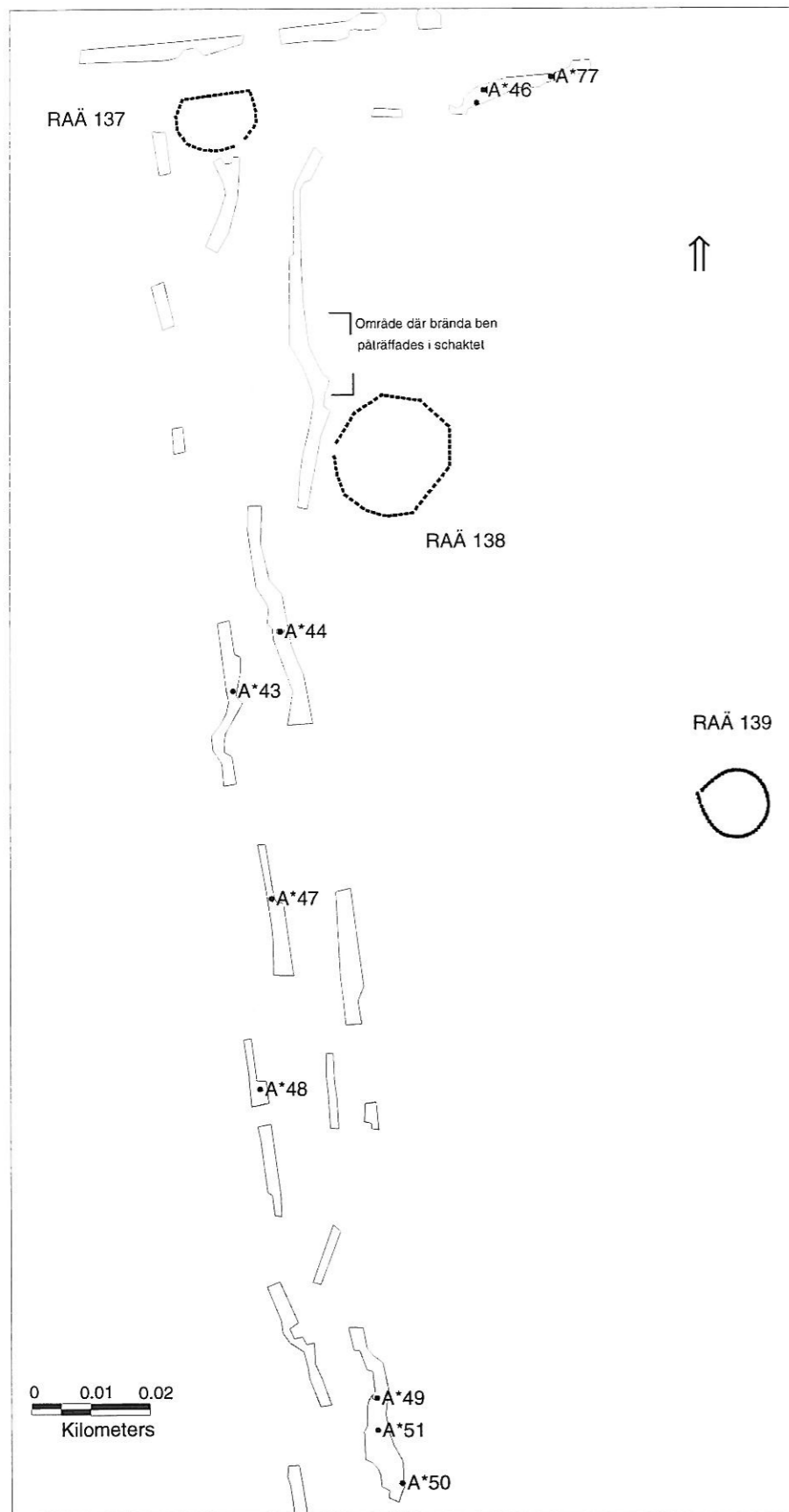
7.3. Gravar

För att klarlägga om ytterligare gravar fanns inom områdena har vi utgått från enkla form- och storlekskriterier, så som från övriga röjningsrösen avvikande form och storlek samt konstruktionsdetaljer. Inga anläggningar har utifrån dessa kunnat med en rimlig grad av säkerhet kunnat bedömas som gravar, även om ett mindre antal anläggningar noterats, vilka skiljer sig från röjningsrösen i området.

Förefintlighet av konstruktionsdetaljer som exempelvis kantkedjor är i sig inte något som självklart måste göra anläggningen till en grav, eftersom de förekommer i andra typer av anläggningar än de som traditionellt räknas som gravar, till exempel skärvstensrösen, men det har också iakttagits vid undersökning av röjningsrösen. Likaså förekommer brända människoben i vissa fall i skärvstensrösen, och har också i något fall framkommit vid undersökning av röjningsrösen (Mattsson-Höglund 1994). Samtidigt har man undersökt stensättningar som saknat både konstruktionsdetaljer och skelettmaterial (Torstendotter et al 1998).

Även om en av uppgifterna var att ta reda på om bland röjningsrösen dölde sig gravar inom området är frågan alltså mycket svår att besvara. Vi kan i alla fall säga att det bland röjningsrösen inom arbetsområdet inte finns några synliga anläggningar som otvetydigt skall tolkas som stensättningar. Frågeställningarna kring dessa fornlämningar bör utvecklas.

De gravar som framkommit vid den aktuella undersökningen utgörs av en, möjligen två bengömmor utan synlig markering ovan mark, båda i området kring RAÄ 138, där också något som möjligen skulle kunna utgöra en gravhög, A 321, påträffades. Ett fåtal sådana har iakttagits i anslutning till gravrösen, bland annat vid RAÄ 90 i Söraby sn. Sannolikt finns ytterligare bengömmor i området kring RAÄ 138. En mer omfattande undersökning krävs för att klarlägga den eventuella hägnadens karaktär.

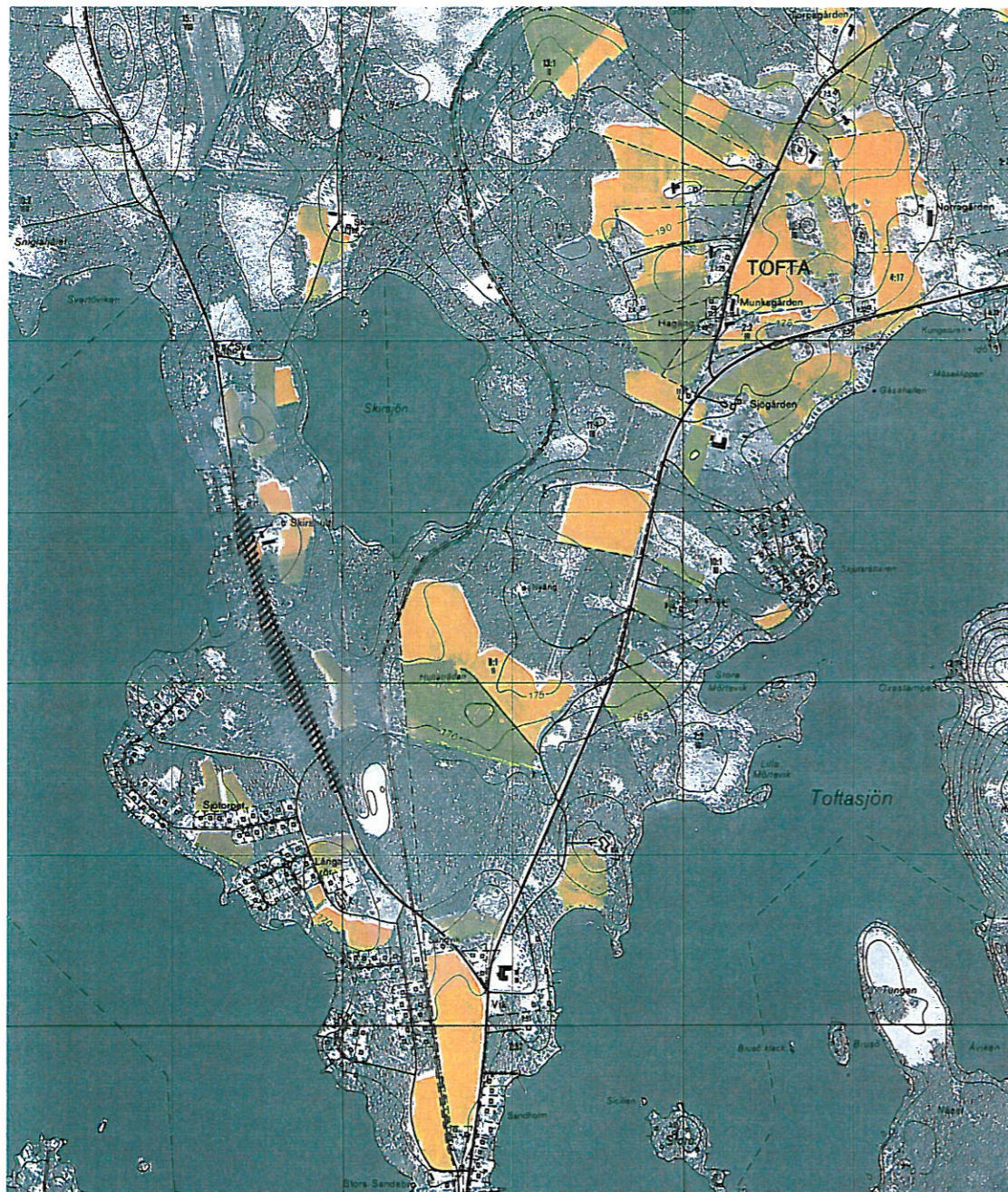

Figur 12. Området direkt söder om Ekesåsvägen, där bl a de brända benen framkom.

8. UNDERSÖKNINGRESULTAT OMRÅDE C

8.1. Områdesbeskrivning område C

Område C ligger ca en kilometer söder om RAÄ 206 (område B) och är beläget på krönet och västsidan av en långsträckt drumlinrygg (fig 13), vars norra del ligger mellan Helgasjön och Skirsjön. I väster sluttar marken brant ner mot Helgasjön, medan sluttningen österut mot Skirsjön är svagare. Söder om området ligger en liten sankmark. Även norr om området finns en sank svacka, en tidigare vik av Helgasjön. Områdets högst belägna del, ca 175 m ö h, ligger vid gården Skirshult i norr. Denna norra delen av området är relativt flack, men övergår i sydsluttande mark mot söder, som lägst ned till ca 165 möh. Den dominerande jordarten är morän med inslag av block.

Figur 13. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 5428.

I den norra delen utgörs undersökningsområdet huvudsakligen av åkermark i vall, i den mellersta delen, i anslutning till de två hällkistorna, av betesmark och i söder huvudsakligen av skogsmark. En brukningsväg, den gamla landsvägen mellan Sandsbro och Rottne, skär undersökningsområdets södra del och löper därefter genom fornlämningens östra del upp mot Skirshult. Vägen är bitvis otydlig, bl a i partiet öster om hällkistorna RAÄ 154 och RAÄ 155. Det finns flera grustag/täktgropar längs brukningsvägen. Även väster om den nuvarande väg 897 finns ett stort grustag.

Inom område C finns RAÄ 202, ett ca 800 m långt och upp till 250 m brett område med fossil åkermark i form av röjningsrösen. Tre gravar finns inom och i anslutning till röjningsröseområdet. RAÄ 175, som ligger i områdets norra del, är en stensättning, möjligen med hällkista, vilken är skadad och delvis överhöjld med odlingssten och därför svårbedömd. RAÄ 154 och 155 ligger med 50 meters mellanrum ca 100 m söder om RAÄ 175. Dessa två gravar undersöktes av Carl Wibling på 1890-talet. Mellan gravarna ligger ett iögonenfallande block, ca 8 m stort och drygt två meter högt. Av de tre gravarna kommer endast RAÄ 175 att beröras av den planerade exploateringen.

Förundersökningsområdet, totalt 30 000 m², omfattade dels delar av RAÄ 202, dels ett område norr därom, i anslutning till gravarna, som kunde förväntas innehålla överodlade fornlämningar. Bredden på arbetsområdet varierade mellan 25 och 60 m, men delades av befintlig väg i två delar (fig 15a-b). Kartering skulle utföras längs samma parti men med en bredd av 100 m. Inom detta utfördes kartering där det var möjligt – tät granplantering utgjorde hinder på vissa sträckor.

8.2. Den fossila åkermarken

Sammanlagt karterades 85 röjningsrösen inom ett ca 500 x 100 m stort område (fig 15a-b). Tre av dessa framkom vid sökschaktsgrävning. De karterade röjningsrösen är runda med flack till svagt välvd profil. De är 2–7 m i diameter, i allmänhet 3–5 m, och 0,1–0,2 m höga. Stenmaterialet är blandat, både med avseende på storlek och form. Utöver röjningsrösen noterades endast ett fåtal andra agrara formelement. En stenmur, A201, påträffades, samt enstaka åkerytor och åkerhak (se nedan). Röjningsröseområdet har ursprungligen varit större än idag – röjningsrösen har försvunnit främst i samband med sentida odling. Detta är tydligt i norr, där området gränsar mot nutida åkermark vid Skirshult, men även i områdets mellersta del.

Större delen av området öster om den gamla landsvägen är nu åker. Det finns inte några röjningsrösen bortanför denna åker, som utgör områdets östra gräns. Söder om åkern finns dock röjningsrösen som inte har karterats, eftersom de ligger utanför karteringsområdets begränsning. Väster om befintlig väg 897 har endast 10 röjningsrösen påträffats. Här var vegetationen svår med ris och buskar. Området har dock sannolikt endast fortsatt ca 20 m väster om vägen. Därefter blir marken sank och i nordväst vidtar en brant sluttning ner mot Helgasjön. Även i söder begränsas området av sank mark. Begränsningen i norr är mera oklar på grund av den sentida markanvändningen i anslutning till Skirshults gård.

Röjningsrösen har också försvunnit i samband med täktverksamhet. Det finns många täktgropar utefter både den gamla landsvägen och nuvarande väg 897. Att sten varit eftertraktat framgår av de 13 röjningsrösen i områdets södra del, där huvuddelen av stenen i rösena plockats bort så att endast begränsningarna återstår.

8.2.1. Undersökta röjningsrösen

Två av de tre röjningsrösen som undersöktes valdes primärt på grund av sin placering inom undersökningsområdet – A 83 i sydsluttning, väster om befintlig väg i områdets norra del och A 67 i den flacka, södra delen. Avsikten var att genom att datera dessa om möjligt fånga upp en kronologisk variation i hur områdets olika delar utnyttjats. Det tredje undersökta röset, A 76, låg strax norr om A 67

och framkom i samband med rensning av stenvallen i områdets södra del, A 201. A 67 undersöktes i första hand för att klargöra det stratigrafiska förhållandet mellan dessa båda anläggningar (se nedan).

Röjningsrösenas profiler var relativt lika varandra. De innehöll alla ett något urlakat brunjordslager, vilket varierade i tjocklek mellan 0,05 m och 0,3 m. Detta brunjordslager var iakttagbart också i ytorna mellan rösena, utom i ett område mellan A76 och A67, där brunjorden var mörkare och föreföll mer humös. Rösefyllning fanns i de två sydligaste rösena. Denna påminde om brunjordslagret, men var betydligt mera porös. Inget av röjningsrösen uppvisade en stratigrafi innehållande flera markhorisonter. Ett undantag utgjorde A67, där jord påförts i sen tid, vilket resulterat i ett övre, såväl som ett undre vegetationsskikt.

Stenstorleken varierade mellan 0,1 m och 0,5 m. A 83 avvek genom att stenarna var något större än i de andra två rösena. Detta röse var också uppbyggt kring ett större block och innehöll mer sten än de andra rösena.

Stenvallen, A201, uppfattades initialt ha vissa likheter med förhistoriska stensträngar, varför ett parti rensades och den snittades. Den var ca 30 m lång (NÖ–SV), 0,5–0,7 m bred och 0,3 m hög. De block den var uppbyggd av var i allmänhet ca 0,5 x 0,3 m stora, ca 0,2 m höga och placerade med långsidorna mot varandra. Även mindre stenar har ingått i konstruktionen. Det finns ingenting som tyder på att blocken varit resta, vilket är fallet i en del förhistoriska enkelmurar (Ulfhielm 1998:24) och murens uppbyggnad är inte av den typ som förekommer hos förhistoriska stensträngar i t ex Östergötland. Muren överlagrade A67 och stenar från röset hade använts till muren. Muren bedöms som sentida och det område med avvikande brunjordslager mellan denna och A67 tolkas, som nämnts i föregående avsnitt, som en relativt sen åkeryta.

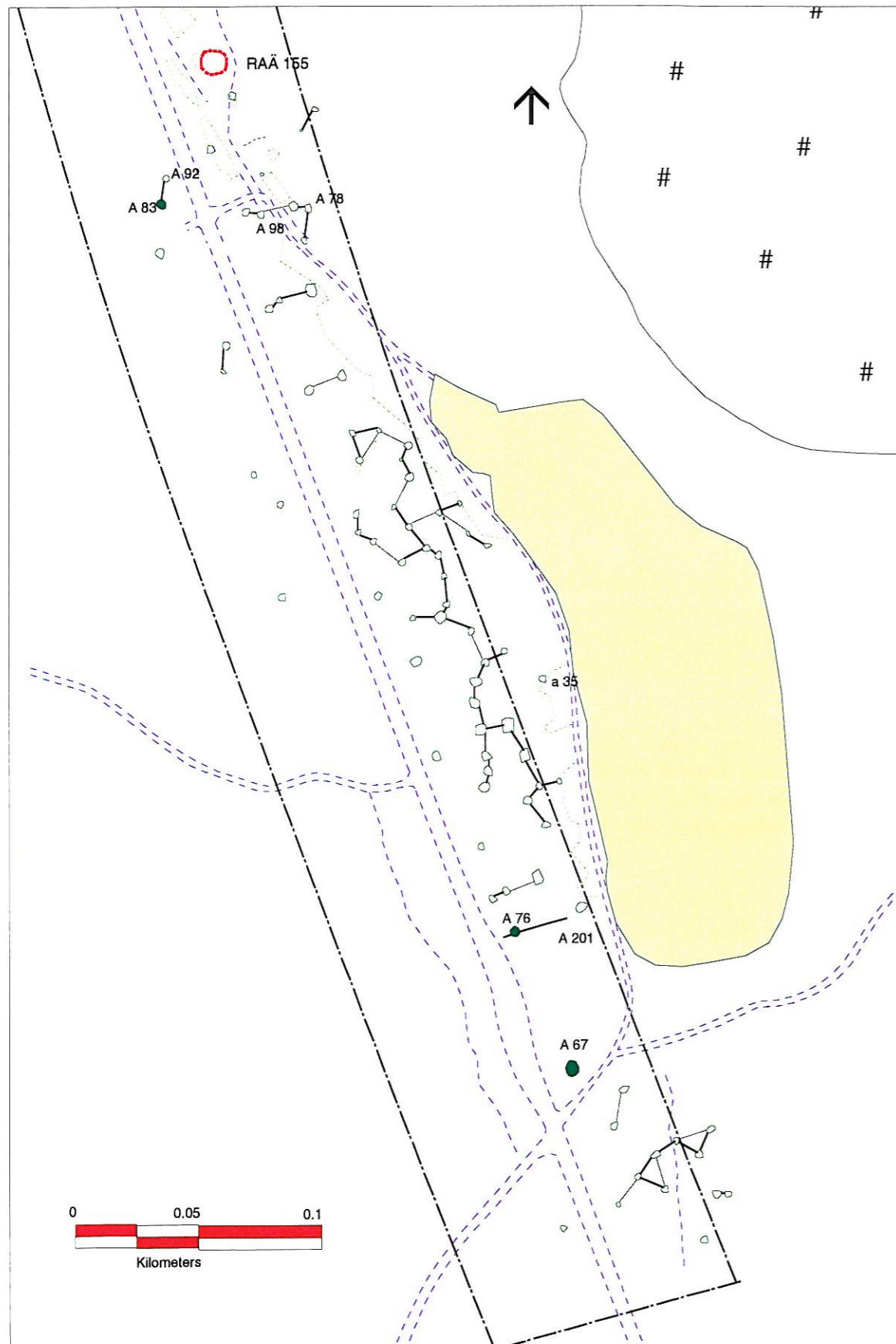
8.2.2. Odlingsstrukturer

Den fossila åkermarken innehåller inga tydliga odlingsstrukturer och utöver röjningsrösen noterades endast ett fåtal andra odlingsselement såsom åkerytor eller -hak. Vissa variationer i rösenas frekvens, storlek och placering kan dock urskiljas.

Variationer i rösefrekvensen ytrar sig tydligast i att området närmast gravarna, RAÄ 154 och 155 innehåller mycket få rösen. Lagren i de tre schakten som drogs i närheten av RAÄ 155 visade heller ingen tydlig odlingshorisont. Detta är dock inget belägg för att området inte har odlats, eftersom tydliga odlingslager generellt saknas i området. Att området är röjt förefaller uppenbart, då det endast finns enstaka till måttligt med mindre sten i schakten och i princip inga stenar mellan ca 0,2 och 0,5 m. I området finns dock förhållandevis rikligt med block större än 0,5 m.

Man kan också via röjningsrösenas storlek och täthet urskilja områden med olika karaktär samt några möjliga åkerytor. En av dessa ligger i norr, där det finns ett litet åkerhak norr om A 96. Haket är ca 10 m långt och 0,1 m djupt och kan möjligen utgöra den norra begränsningen för en åkeryta vars begränsning i väster utgörs av A 83 och A 92 och i söder av A 98 och A 78 (Fig 14). Rösena inom den delen av området är också generellt mindre än genomsnittet.

Centralt inom den karterade delen av RAÄ 202 finns ett ca 180 m långt och upp till 40 m brett parti där rösena dels ligger tätt, dels förefaller formera sig i rader. Området begränsas i väster av väg 897 och i öster av en sentida åker. Som exempel kan nämnas en ca 65 meter lång rad av åtta röjningsrösen, som ligger på 2–7 meters avstånd från varandra. Dessa kan ha utgjort den västra begränsningen för en eller två åkerytor, vars östra begränsning antingen har gått i linje med A 35, eller har förstörts av den gamla landsvägen och åkern öster därom (se fig 14). I anslutning till röseraden finns ytterligare röjningsrösen på relativt kort inbördes avstånd från varandra.

Figur 14. De karterade röjningsrösen inom område C, förutom det ensamma röset längst i norr. Rösenas inbördes avstånd: tjocka linjer: upp till tio meter, smala linjer: tio till tolv meters avstånd. För teckenförklaring se omslagets insida.

Den öst–västligt löpande stenmur (A201) som beskrivits ovan ligger i den södra delen av området, norr om den gamla landsvägen. Söder om muren finns en ca 50 x 50 m stor yta som saknar röjningsrösen och i söder, utefter landsvägen, finns rester efter en stengärdesgård. Brunjorden i detta område avviker tydligt från resten av området genom en mörkare färg och en distinktare övergång mellan brunjord och underliggande nivå. Marken var väl röjd och få stenar eller block iaktogs i schakten. Sammantaget tyder detta på att ytan mellan stengärdesgården och muren utgör en relativt sent brukad åkeryta.

8.2.3. Datering och vedartsbestämning

Sammanlagt fyra kolprover från två röjningsrösen (A83 och A67) har daterats. Dessa är samtliga vedartsbestämda.

Anl nr	Lab nr	1 SIGMA	2 SIGMA	BP	Datering	Vedart
A67	Ua-13678	600 - 760 AD	550 - 790 AD	1365±60	vendeltid	Björk
A67	Ua-13679	390 BC - 210 BC	400 BC - 180 BC	2240±55	Förromersk järnålder	Ek
A83	Ua-13681	1236 - 1282 AD	1180 - 1380 AD	745±45	Högmedeltid	Ek
A207	Ua-13682	7540 BC - 7290 BC	7600 BC - 7050 BC	8385±105	mesolitikum	Tall

Tabell 4. ¹⁴C-dateringar från röjningsrösen inom RAÄ 202.

De två proverna från A67 har daterats till vendeltid (Ua-13678), respektive förromersk järnålder (Ua-13679). Båda dateringarna härrör från prover tagna i det brunjordslager som uppfattats utgöra den markyta som röset anlagts på. Detta bedömdes som de säkraste kontexterna eftersom röset saknade tydlig stratigrafi i övrigt. Den äldsta dateringen härrör från rösets centrum, medan den yngre dateringen kommer från dess södra del.

A83 har daterats genom ett prov. Även detta är taget i det som uppfattats som den ursprungliga markytan under röset, intill ett fast block. Provet har resulterat i en datering till högmedeltid (Ua-1381). Ytterligare ett prov är taget i en anläggning (A207, en grop) under A83. Detta har givit en datering till mesolitikum (se vidare nedan).

Anr	Atyp	Prov nr	Alm	Ask	Asp	Björk	Bok	Ek	En	Gran	Hassel	Tall	bark/näver
67	RR	II				1							
67	RR	III						1					
83	RR	I						1					
83 (207)	grop	III										2	
72	grop	I					1						
142	stph	I								6			
147	stph	I										1	
148	hård	I	3	5									

Tabell 5. Samliga vedartsbestämningar från RAÄ 202.

8.3. Boplatslämningar

8.3.1. Anläggningar

24 sökschakt upptogs längs hela undersökningsområdets längd, främst i syfte att lokalisera eventuella boplatslämningar. Ett stort antal diffusa och oregelbundna färgningar påträffades. Färgningarna snittades för att klargöra deras karaktär, varvid ett stort antal utgick och 43 bedömdes som anläggningar. Undersökningen och bedömningen försvårades av att schakt och grävda anläggningar ständigt vattenfylldes på grund av det myckna regnandet.

Huvuddelen av 43 anläggningarna (31 st) utgjordes av *gropar* av varierande karaktär. De består av runda eller oregelbundet rundade, flacka anläggningar, 0,15 m – 1,60 m i diameter och 0,10 m – 0,30 m djupa. Fyllningen bestod av gråbrun till mörkbrun, siltig sand, i vissa fall med inslag av sot och kol. Groparna är svårtolkade och deras funktion oklar. Elva anläggningar bedömdes som *stolphål*, varav sex osäkra. Stolphålen var 0,15 m – 0,40 m i diameter, mellan 0,26 och 0,60 m djupa och saknade stenskoning. Fyllningen utgjordes av gråbrun till gråsvart, siltig sand. Slutligen framkom en *hård*, A 148, som var 0,80 m i diameter, 0,22 m djup och med en fyllning av siltig, sotig sand, innehållande rikligt med skörbränd sten och kol.

Anläggningarna var i huvudsak koncentrerade till tre områden, dels på ömse sidor om vägen in till Skirshults gård (schakt 23 och 24 respektive schakt 21 och 22), dels i schakt 4 i områdets södra del.

Anläggningarnas oklara karaktär gjorde en preliminär tolkning svår.

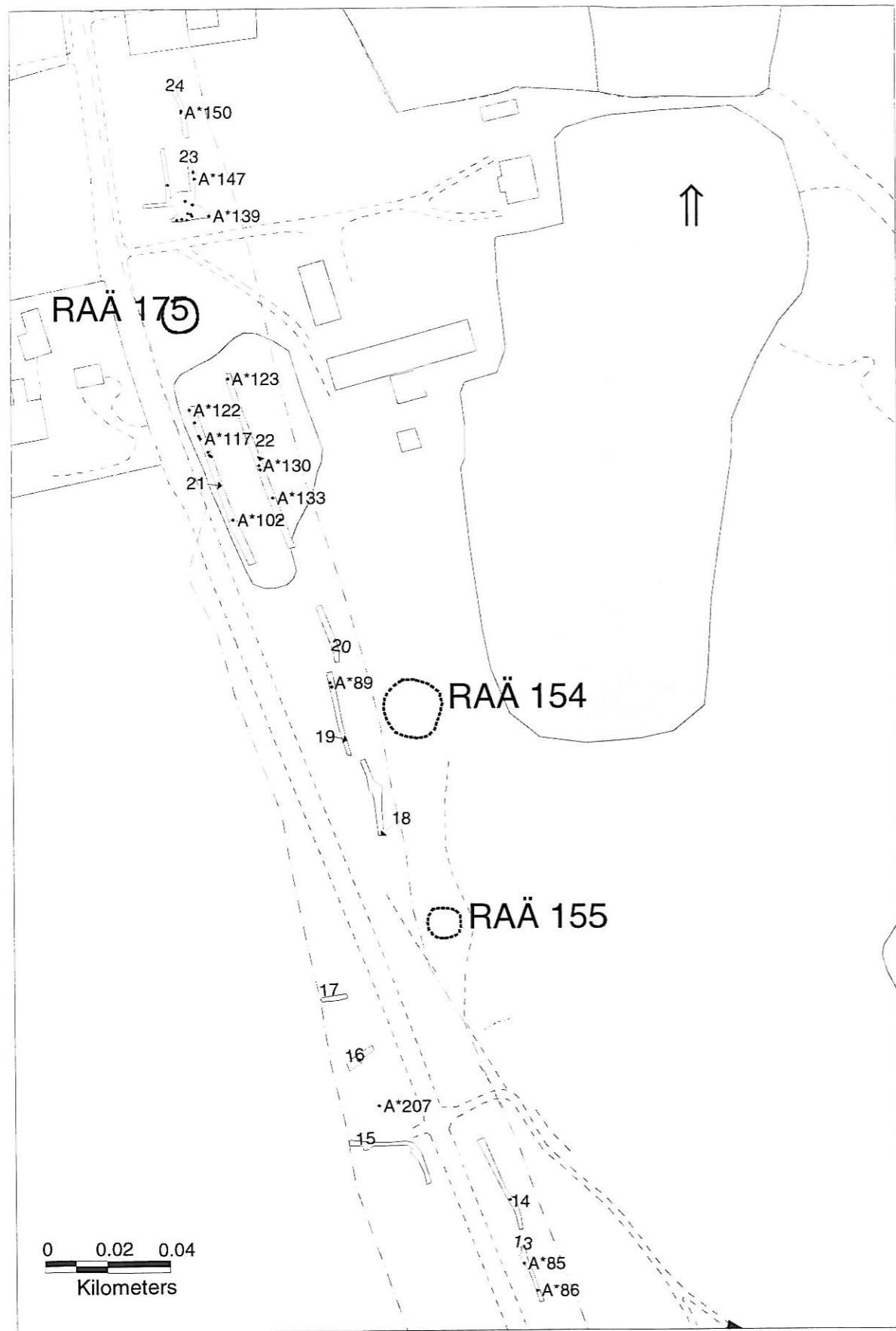
För att få ett bättre underlag valdes ett område ut för noggrannare undersökning; området *norr om vägen in till Skirshult*, vilket utgjorde ett gott boplatsläge. Här upptogs flera schakt och en sammanhängande yta. Inom området framkom 13 anläggningar, bland dessa A148, den enda härden inom undersökningsområdet. Dessutom påträffades åtta gropar och fyra stolphål, två av dessa är dock osäkra. Anläggningarna kan inte inpassas i några egentliga konstruktioner som exempelvis huslämningar.

Även området *söder om vägen till Skirshult* innehöll relativt många anläggningar, nämligen 13 gropar av varierande storlek och karaktär. Tre av dessa bedöms som osäkra stolphål. Inte heller här uppvisar dock anläggningarna någon struktur som kan tolkas i termer av huskonstruktioner eller liknande.

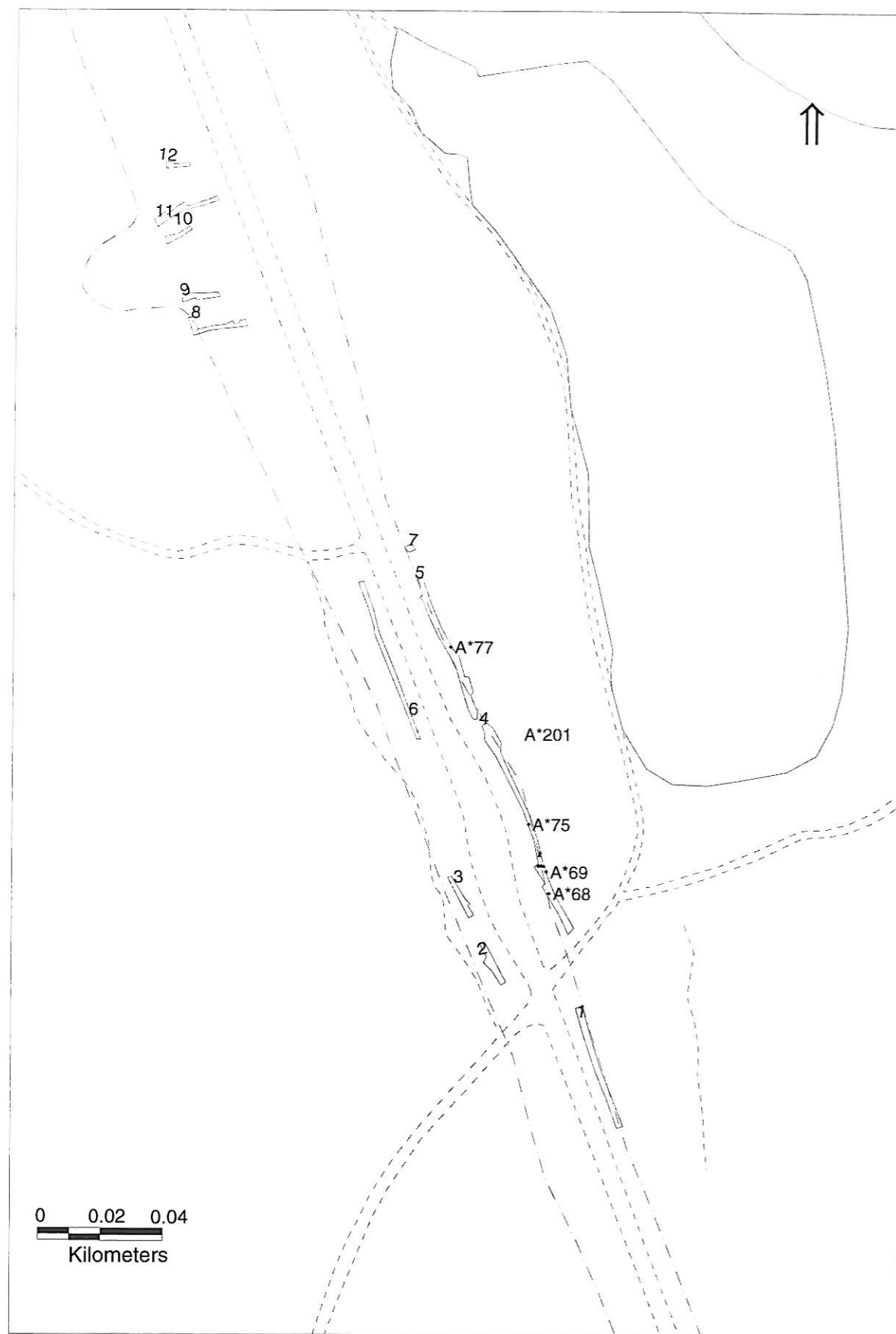
Slutligen fanns en ansamling av åtta anläggningar i det *flacka partiet i områdets södra del*. Även dessa utgjordes av diffusa gropar, varav en har bedömts som ett stolphål. Inte heller här har konstruktioner framkommit.

8.3.2. Fynd

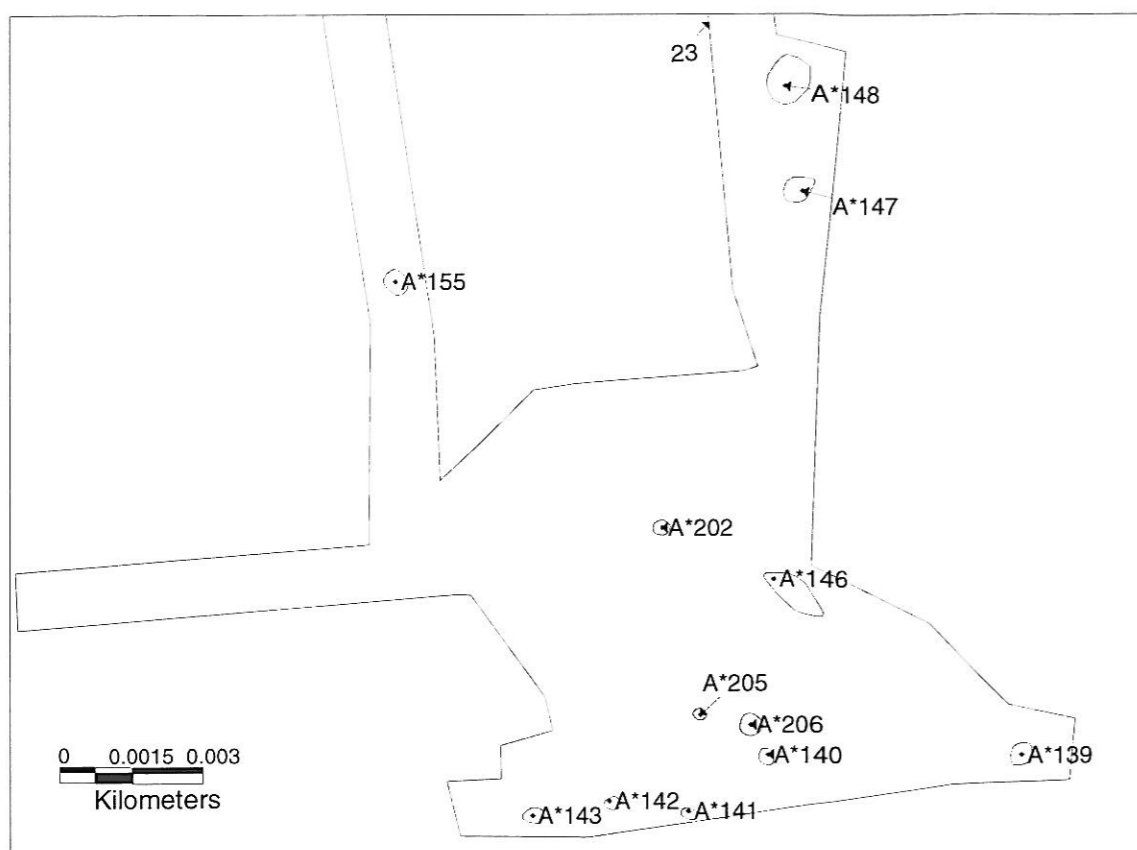
Endast ett fåtal fynd framkom vid undersökningen. Dessa utgörs av en kärna av kvarts och två flintavslag. Kärnan är en plattformskärna slagen med städmetod.

Figur 15a. Schakt inom område C.

Figur 15b. Schakt inom område C.

Figur 16. Området i norr med bland annat den enda härden som framkom i undersökningen, A148.

8.3.3. Datering

Sammanlagt daterades fem prover från anläggningar av boplatsskaraktär. Samtliga prover har vedartsbestämts (se tabell 5).

Anl nr	Lab nr	1Sigma	2 sigma	BP	Datering	Vedart
72	Ua-13680			90±65	Nutid	Bok
A142	Ua-13683	3780 BC - 3530 BC	3950 BC - 3350 BC	4860±75	Tidigneolitikum	Hassel
A147	Ua-13684	5210 BC - 4930 BC	5230 BC - 4840 BC	6115±75	Mesolitikum	Tall
A148	Ua-13685	120 -330 AD	60 - 380 AD	1810±65	Romersk järnålder	Ask

Tabell 6. ¹⁴C-dateringar från anläggningar inom område C.

Tre av proverna valdes från den yta, norr om vägen till Skirshult, dit också grävningssatsarna koncentrerats. Urvalet baserades dels på resultatet från vedartsbestämningen, dels var avsikten att täcka in olika förekommande anläggningskategorier. Därför daterades härden (A148), en grop som låg strax söder om härden (A147) samt ett stolphål på ytans södra del (A142). Dateringarna resulterade i en mycket spridd bild med en datering från härden till romersk järnålder (Ua-13685) och två dateringar till stenålder. De senare ligger dels i senmesolitikum (A147, Ua-13684) och dels i tidigneolitikum (A142, Ua-13683).

Ytterligare två dateringar från boplatssanläggningar finns från området. Den ena av dessa härrör från en av groparna (A72) i undersökningsområdets södra del. Närheten till sankare mark gjorde att området misstänktes vara utnyttjat under stenålder. Resultatet från analysen tyder dock inte på att så är fallet.

Anläggningen daterades till nutid (1900-tal, Ua-13680). Det sista provet härrör från en grop (A207) under röjningsröse A83 i områdets mellersta del, vilken givit en datering till senmesolitikum (Ua-13682).

8.4. Gravar

Av de tre gravar som finns inom röjningsröseområdet, kommer endast RAÄ 175 att beröras av den planerade vägsträckningen. Inga schakt upptogs i dess direkta närhet, då detta område inte var röjt vid tiden för undersökningen. I de närmast liggande schakten framkom dock inga indikationer på att ytterligare förstörda gravar skulle förekomma.

Intill RAÄ 155, en av de två hållkistorna, var marken förstörd av sentida täktgropar, varför inga schakt upptogs i direkt anslutning till graven. Intill RAÄ 154, den andra hållkistan, påträffades endast två diffusa gropar. Inte heller i dessa gravars närområde finns således anledning att tro att gravar utan synlig överbyggnad förekommer. Däremot noterades att det röjningsröse som ligger närmast RAÄ 155, A80, skiljer sig från övriga röjningsrösen genom sin regelbundna form i plan och profil. Det är runt, ca 4 m i diameter och 0,2 m högt, med en jämn profil, med endast ett fåtal stenar synliga i ytan. Anläggningens utseende och närheten till RAÄ 155 kan möjligen indikera att det rör sig om en grav. Denna ligger emellertid utanför arbetsområdet.

9. TOLKNING OCH DISKUSSION OMRÅDE C

9.1. Den fossila åkermarken

Trots sentida påverkan genom odling och täktverksamhet är det möjligt att grovt klargöra röjningsröseområdets ursprungliga begränsning. I väster har området sannolikt endast fortsatt ca 20 m väster om den befintliga väg 897. I öster bör begränsningen ha löpt genom det som idag är åker. I söder begränsas området av sankare mark medan begränsningen i norr är mera oklar på grund av den sentida markanvändningen i anslutning till Skirshults gård. Norr om gården finns ytterligare ett röjningsröseområde registrerat, RAÄ 205. Det är sannolikt att dessa två områden varit sammanhängande. Detta betyder att området ursprungligen varit ca 1000 m långt och upp till 200 m brett.

De *odlingsstrukturer* som har kunnat urskiljas är alla relativt otydliga och svårtolkade. Tolkningen försvåras också av karteringsområdets begränsning, vegetationsförhållanden och den sentida markanvändningen, vilken förstört delar av fornlämningen. Vissa variationer i röjningsrösenas storlek och frekvens kan hypotetiskt tolkas som förekomsten av olika mindre åkerytor i området. Fem sådana ytor har föreslagits, varav en bedömts som sentida. Hur dessa ytor förhåller sig till varandra kronologiskt är oklart på grund av de få dateringar som gjorts. En hypotes är att de föreslagna ytorna i den södra delen av området, vilka uppvisar en likartad struktur, är grovt sett samtida. De två dateringarna från den södra delen av området klargör att denna del brukats under äldre järnålder. Den norra ytan är möjligen yngre. Den datering som finns från ett av rösena i denna del pekar på en datering till medeltid. Röjningsrösen i detta område avviker från de övriga och förekomsten av ett bevarat åkerhak skulle kunna vara resultatet av en fastare organisation av markanvändningen och mer permanenta åkerytor.

De tre dateringarna av röjningsrösen ger således vissa indikationer vad gäller *den fossila åkermarkens tidställning*. Mot bakgrund av de få dateringarna är tolkningarna av etablering och nyttjandetid högst preliminära. Den äldsta dateringen faller i förromersk järnålder. Om detta verkligen representerar tidpunkten för områdets etablering är detta relativt sent, med tanke på att förekomsten av flera

hällkistor indikerar ett tidigt ianspråktagande av området. Det är dock inte ovanligt att huvuddelen av dateringarna faller i järnålder, även inom områden som hyser gravar från senneolitikum och bronsålder. Detta överensstämmer med den gängse bilden av röjningsröseområdena som uttryck för en typ av markutnyttjande som tar sin början först under bronsålder.

Det är också osäkert om den vendeltida dateringen representerar det förhistoriska utnyttjandets sista fas. Tidpunkten för övergivandet av ett område är svårdaterad. Det är dock möjligt – dateringen sammanfaller grovt med den regression som allmänt kan iakttas i det arkeologiska materialet under övergången mellan äldre och yngre järnålder (Lagerås 1996, Högrell 1998). Att denna omläggning av bebyggelse och markanvändning inte nödvändigtvis har generell giltighet illustreras dock av resultaten från exempelvis den närliggande lokalen vid Fylleryd, där även dateringar av den fossila åkermarken till vikingatid förekommer (Skoglund 1998). Även på område B finns en datering från samma tid.

Dateringen till medeltid är intressant och ska jämföras med de sena dateringar som blivit resultatet även inom RAÄ 206. Det finns inga belägg i kartmaterialet att området skulle vara odlat före 1800-tal. Resultatet ställer frågor om det historiska utmarksmarkutnyttjandet. Området har, såvitt kan utläsas ur arkivmaterialet, legat som utmark till Ekesås by, liksom RAÄ 206 legat på utmarken till Stojby. Dateringarna kan kanske sättas i samband med de omfattande förändringar i Ekesås som sker under senmedeltid och tidig nyare tid.

9.2. Boplatslämningar

De anläggningar av boplatskaraktär som framkommit består huvudsakligen av diffusa gropar och stolphålsliknande anläggningar, huvudsakligen koncentrerade till tre skilda ytor inom området. Det framgår av anläggningarnas karaktär, frånvaron av kulturlager eller konstruktioner och av de sparsamma fynden, att det inte rör sig om regelrätta boplatser av mer permanent karaktär. Det förefaller inte heller som huvuddelen av anläggningarna är samtida med den fossila åkermarken. Endast en datering, från härden i anläggningskoncentrationen i områdets norra del, faller inom det intervall då den fossila åkermarken bör ha brukats. Då de övriga daterade anläggningarna i denna del av området är äldre, kan härden inte heller kopplas till denna anläggningskontext. Ensamma härden av det slaget förekommer under äldre järnålder, även inom röjningsröseområdena, och ska sannolikt ses i relation till de agrara aktiviteterna snarare än som boplatsindikationer. En alternativ tolkning är att det rör sig om en perifer del av en boplats som legat närmare det nuvarande boningshuset på Skirshult. Var den boplats som ska kopplas till röjningsröseområdet har legat är således inte klarlagt, mer än i så motto att den ligger utanför den undersökta ytan. Utöver läget vid det nuvarande boningshuset finns goda lägen nordöst om detta, i slutningen ner mot Skirsjön. En möjlighet är att boplatsen som ligger ca 350 m norr om gården skall kopplas till röjningsröseområdet. Boplatsen är emellertid varken undersökt eller daterad.

Av de tre områden med ansamlingar av anläggningar bör den södra, mot bakgrund av läget, anläggningarnas karaktär och den recenta dateringen, kunna avskrivas. De två andra ytorna är mer svårbedömda. Även om de inte representerar permanenta boplatser tyder dateringarna på att de ändå är resultat av ett förhistoriskt utnyttjande. Antingen utgör de perifera delar av boplatser som ligger utanför undersökningsområdet, eller de svaga spåren efter kortvarigt utnyttjade uppehållsplatser, dels i samband med åkerbruk och boskapsskötsel, men också under stenålder. Spridda dateringar till stenålder, ofta utan associerande fynd, är förvånansvärt vanliga i regionen (se t ex resultaten från Hamneda, Torstensdotter Åhlin et al 1998). Huruvida detta ska ses som tillfälliga uppehållsplatser, eller röjningar, är oklart.

9.3. Gravar

Inga gravar utöver de sedan tidigare kända påträffades i området, vare sig i form av gravgömmor utan synlig överbyggnad eller i form av ytterligare stensättningar.

10. SAMMANFATTANDE TOLKNING OCH UTVÄRDERING

10.1. Den fossila åkermarken

Dateringen av de agrara lämningarna gav delvis oväntade resultat. De många tidiga gravarna, bl a hällkistorna, indikerade en tidig etablering av områdena. Analysen gav dock inga dateringar från senneolitikum, varken från röjningsrösen eller övriga anläggningar. De äldsta dateringarna förekommer på område B, som förefaller ha etablerats under mellersta bronsålder. Båda områdena har därefter utnyttjats under järnålder, för område B:s del även in i vikingatid-tidig medeltid. Dateringarna är dock alldeles för få, och täcker ett alltför stort område, för att detta ska betraktas som annat än indikationer. Det finns heller inte möjligheter utifrån ett så begränsat antal dateringar att diskutera kontinuitet/diskontinuitet inom denna omfattande period.

Mest i ögonenfallande är kanske de många dateringarna från senmedeltid-nutid från den fossila åkermarken, totalt ca 40 %. Detta då områdena utgjort utmark i historisk tid och ingaenting i det historiska materialet tyder på att det förekommit odling under medeltid eller historisk tid.

Under 1990-talet har en stor mängd röjningsrösen undersökts och daterats i Kronobergs län (tabell 7). De flesta kommer från Hamneda socken i Sunnerbo härad i länets västra del, där Smålands museum i samarbete med Riksantikvarieämbetet UV Syd under flera år har bedrivit undersökningar. Även om det ofta finns inslag av sena dateringar är detta långt ifrån lika vanligt som vid de nu aktuella undersökningarna.

	Stenålder		Bronsålder		Järnålder		Historisk tid	
Hamneda	7	7%	8	8%	82	79%	6	6%
Sunnerbo totalt	8	7%	9	8%	88	78%	8	7%
RAÅ 202, 206	1	7%	3	21%	4	28%	6	40%
Värend övrigt	0	0%	6	30%	11	60%	2	10%
TOTALT	9	6%	18	12%	103	71%	16	11%

Tabell 7. Tabellen bygger på uppgifter ur Smålands museums databas över ¹⁴C-dateringar från Kronobergs län

Inför undersökningarna diskuterades problemen kring provtagning och datering av träkol mot bakgrund av att det sedan neolitikum torde ha förekommit aktiviteter i området, som skulle kunnat ge upphov till kol. Detta kol skulle emellertid ge äldre dateringar och kan knappast förklara de unga dateringarna. Stor vikt lades också vid provernas kontext, de flesta är tagna i rösenas botten, varför källkritiska orsaker inte kan förklara fenomenet

Det är möjligt att det historiska svedjebruket kan vara en faktor bakom dateringarna, även om man vanligen inte brukar anse att någon mer omfattande stenröjning skedde i samband med detta. Det kan också ha funnits torp på utmarkerna, vilka föregår den äldsta kartläggningen på 1700-talet. Den intressanta frågan är emellertid i hur stor omfattning agrar verksamhet förekommit på utmarken i

historisk tid, och hur denna verksamhet skall tolkas, liksom frågan om funktionella och ideella aspekter på relationen mellan inägomark och utmark.

De *odlingsstrukturer* som har kunnat urskiljas är relativt otydliga och svårtolkade. Hägnadsvallar, parcellindelning etc förekommer inte inom de karterade delarna av områdena. Däremot har den varierande frekvensen, och i viss mån storleken, på rösen noterats inom båda förundersökningsområdena. Detta har föreslagits utgöra ett resultat av markbeskaffenheten och markanvändningen inom områdena och på område C kan man möjligen urskilja åkerytor med olika datering. Det är möjligt att man via dessa variationer i storlek och frekvens, med vidare undersökningar, kan urskilja åkerytor, eller områden vilka utnyttjats med olika grad av intensitet. Tolkningen av mönstren vad gäller röjningsrösenas utbredning försvåras dock av karteringsområdena begränsning, vegetationsförhållanden och den sentida markanvändningen.

10.2. Boplatslämningar

Undersökningresultatet tyder inte på att boplatser, i betydelsen permanent bebyggelse, funnits inom de två undersökningsområdena. Däremot framkom diffusa gropar, enstaka stolphål och härdar, med dateringar till såväl brons-jämålder, som stenålder. Lämningarna framkom relativt spritt, men ett par områden med mer samlade indikationer på aktiviteter har avgränsats. Inom område B kan möjligen ett sådant område utgöra utkanten av en mer omfattande boplats från äldre jämålder, belägen utanför undersökningsområdet. Tolkningen av övriga områden försvåras av att dateringen indikerar aktiviteter under skilda perioder. Möjligen hade ett bättre tolkningsunderlag kunnat nås genom att i högre grad kombinera sökschakten med avbaning av större sammanhängande ytor för att därigenom få en tydligare bild av anläggningsintensitet och -kontext inom utvalda områden. En sådan strategi kommer dock i konflikt med de synliga lämningarna, genom att man då skulle varit tvungen att ta bort delar av den fossila åkermarken utan föregående undersökning. Ytavbaning försvårades också av att förundersökningarna genomfördes med stående skog inom delar av förundersökningsområdena.

Frånvaron av permanenta boplatser samtida med den fossila åkermarken kan ha flera orsaker. En förklaring kan vara att boplatserna inte, vilket är fallet på en del andra lokaler (t ex kv Boplatsen, Högrell&Skoglund 1996) har lokaliserats till samma områden som produktionsmarken. Flera lämpliga lägen för boplatser finns också i angränsande områden. I så fall skulle en del av de diffusa lämningarna inom röjningsröseområdena kunna utgöra spår efter andra typer av aktiviteter, kopplade till åkerbruket och boskapsskötseln. Sådana tolkningar av liknande lämningar har framförts på andra håll (Skoglund m fl 1997 och där anförd litteratur). Underlaget för en diskussion om boplatslokalisering är dock inte tillräckligt, då endast en liten del av fönlämningarna undersökts. Tolkningsunderlaget hade möjligen kunnat förbättras genom en fosfatkartering även utanför exploateringsområdet. Det hade också varit önskvärt att större vikt lagts vid de icke synliga lämningarna i utredningsskedet.

Spridda fynd och dateringar från stenålder, främst från mesolitikum, men även med neolitiska inslag, visar att området utnyttjats även under dessa perioder. Mönstret känns igen från andra undersökningar av röjningsröseområden i regionen och indikerar ett bredare landskapsutnyttjande under perioden än den kända bilden av strandbundna boplatser ger vid handen. Trots att vikt lades vid att få en tydligare bild av vad sådana indikationer representerar är områdenas informationspotential i detta avseende svår att bedöma. Ett område där en fortsatt insats kan vara motiverad är t ex anläggningskoncentrationen i den södra delen av område B. Anläggningarna här är dock svårtolkade, inte minst på grund av avsaknaden av associerade fynd, men flera dateringar indikerar att de härstammar från senmesolitikum-tidigneolitikum och platsen utgör ett gott läge. Närmast fyndtomma lokaler med anläggningar, bl a tolkade som hyddbottnar, daterade till stenålder, har på senare år uppmärksamats bl a i Östergötland.

10.3. Gravar

Inga ytterligare stensättningar eller rösen har framkommit inom de förundersökta områdena. Problematiken är dock inte helt enkel, vilket framgick i redovisningen och diskussionen kring område B och det är möjligt att frågorna bör ställas delvis utifrån andra utgångspunkter. Den undersökningsmetodik som använts, med partiell avtorvning för att kontrollera överbyggnadens utseende, bör ha fångat upp lämningar som uppvisar tydliga karaktärsdrag. Det är dock väl känt att alla gravar inte gör det. Sådana anläggningar som inte på ett påtagligt sätt inte skiljer sig från de omgivande rösena, kan inte identifieras på detta sätt.

Gravar i form av benkoncentrationer utan tydlig nedgrävning framkom i anslutning till ett av rösena på område B. Gravarna kan grovt dateras till yngre brons- äldre järnålder. Det är sannolikt att ytterligare gravar av denna kraktär finns inom området.

10.4. Kvartergeologi

De kvartergeologiska undersökningarna har visat att det finns potential för vidare miljöarkologiska och kvartergeologiska analyser i närområdet till område B.

11. KÄLLFÖRTECKNING

11.1. Litteratur

Blidmo, R. 1995. Liten fosfathandbok för arkeologer.

Ericsson, A. & Runcis, J. 1995.

Gurstad-Nilsson, H. Stenålder i gränsbygd. En bebyggelsearkeologisk analys med utgångspunkt från specialinventering av Emmaboda kommun. *Rapport, Kalmar läns museum 1995:4*

Hyenstrand, Å. 1979. Arkeologisk regionindelning av Sverige. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Högrel, L. 1993b. Arkeologisk utredning. *Rapport Smålands museum.*

Högrel, L. 1993b. Arkeologisk utredning. *Rapport Smålands museum.*

Högrel, L. 1998. Förundersökning av fornlämning 290 och 291 i växjö socken. *Rapport Smålands museum 1998:3*

Högrel manus i Lagerås (Red)

Högrel, L & Skoglund, P. 1996. Boplatsen i Kv Boplatsen. En småländsk boplats från bronsålder och äldre järnålder. Hovshaga, Växjö socken. *Rapport Smålands museum 1996:8.*

Kjellmark, K. Värends fornminnen nr 28. Gårdsby socken.

Lagerås, P. 1998. Miljöarkeologisk rekognosering. *UV Syd Rapport 1998:10*

Mattson-Höglund, P. 1994. Arkeologisk undersökning Berg 6:2, Berg sn, Växjö kommun. *Rapport Smålands museum.*

Skoglund, P. Åhlin, I. Thorén, H & Regnell, M. 1997. Arkeologisk förundersökning E4 Hjulsnaäs-Herrabacken Småland Ljungby kommun Hamneda socken. Riksantikvarieämbetet *Rapport UV Syd 1997:26*

Skoglund, P. 1998. Fossil åkermark vid Fylleryd. RAÄ 186. *Smålands museum rapport 1998:8.*

Tollin, C. 1989. Rönjingsrösen i södra Sverige. *Arkeologi i Sverige 1986.*

Ulfhielm, A. Skålgropar, rönjingsrösen och stensträng. *Rapport UV Linköping 1998:24*

Wallin, L. Olsson, M. Connelid, P. Karsten, P. Knarrström, B. Lagerås, P. Mattisson, A. Olsson, M. Skansjö, S. 1997. Arkeologisk utredning från Örkelljunga till länsgränsen. *UV Syd rapport 1997:58*

Wikborg, J & Schmidt Wikborg, E. 1998. Arkeologisk förundersökning inför ombyggnad av väg 897 vid Stockekvarn, Söraby socken, Kronobergs län, Småland. *Förundersökningsrapporter från Arkeologikonsult 1998:3*

Torstensdotter Åhlin, I., Skoglund, P., Munkenberg, B-A., Gustafsson, P. 1998. Gravar och rönjingsrösen i Hamneda socken. *Rapport UV SYD 1998:2. Smålands museum rapport 1998:1.*

11.2. Arkivmaterial

Utredning östligt alternativ vid Stojby. Smålands museum Dnr 110-358-93

E-postbrev från Blidmo, R. 1998-11-02

E-postbrev från Blidmo, R. 1998-11-18

Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, Gårdsby socken

Smålands museum, Växjö:
Databas över ¹⁴C-dateringar
Topografiska arkivet

Lantmäteriverkets arkiv, Växjö:

Akt 2 Gårdsby socken. Ägoavmätning Ekesås 1734

Akt 44 Gårdsby socken. Storskifte, Stojby 1764

Akt 48 Gårdsby socken, Laga skifte, Stojby 1869

12. TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Topografiskt kartblad

5E Växjö SO

Ekonomiskt kartblad

5E 2i Sandsbro

5E 3i Gårdsby

Koordinat SV

63117/14418

Länsstyrelsens dnr

220-627-98

Smålands museums dnr

110-157/98

13. BILAGOR

Fyndlista område B

FNR	Antal	SAKORD	MATERIAL	VIKT	STORLEK	ANMÄRKNING
1	1	Avslag	Flinta	0,7	2,0x1,2	Mölig tvärpil, saknar retusch. Funnen i S 45.
2	1	Avslag	Flinta	2,1	2,7x2,0	Slipfragment, retuscherad. Funnen i S 71
3	3	Br ben	Ben	0	0	3 st, funna i A1 (hård)
4	2	Br ben	Ben	0	0	2 st, funna i A76 (hård)
5	1	Avslag?	Kvarts	1,4	1,5x1,0	Funnen i S 84
6		Br ben	Ben	10,8	0	Från A77
7	6	Br ben	Ben	1,5	0	Funna 1 m V om A77
8	3	Br ben	Ben	1,3	0	Funna 6 m V om A77
9		Br ben	Ben	2,4	0	Funna i dumpen intill A 77
10		Br ben	Ben	2,3	0	Funna i dumpen V om RAÄ 138
11		Br ben	Ben	0,6	0	Funna i kanten av S51
12		Avslag?	Bergart	0,8	2,4x1,4	Bipolärt slagen? Ruta 2, 0-10 cm dj
13		Avslag	Bergart	0,8	1,5x1,1	Plattformsavslag, Ruta 1, 0-10 cm dj
14		Avslag?	Bergart	27,1	5,0x4,3	Funnen i dumpen intill A1

Anläggningsbeskrivningar Område B

Anl nr	Typ	Form plan	Form profil	Storlek	Djup	Fyllning	Kommentar
1	hård	rund	rundad	1,55	0,26	I gråbrun siltig sand, II svart siltig sand	många skörbrända stenar, mycket kol i lager II
2	stolphål	rund	skålformad	0,45	0,25	gråbrun siltig morän	inslag av sot och kolfragment
3	grop	rund	rundad	0,32	0,14	gråbrun sandig morän	
4	stolphål	rund	rundad	0,28	0,2	gråbrun siltig sand	inslag av sot och kolfragment
8	grop	rund	rundad	0,2	0,08	grå siltig sand	
13	grop	rund	rundad	0,26	0,08	grå siltig sand	
14	grop	rund	plan	0,4	0,08	gråsvart och svart siltig sand	den N delen sotig med kolfragment
26	grop	rund	rundad	0,18	0,06	grå siltig sand	
29	kokgrop	rund	rundad	1,0	0,34	svart/grå/brun siltig sand	rikligt med skörbrända stenar, ett 0,03 m tj sotlager med kol i botten på den V kanten, finns inget kol eller sot i anl ytterkant.
30	stolphål	rund	rundad	0,3	0,14	grå siltig sand	stenskott?
43	grop	rund	rundad	0,26	0,12	grå siltig sand	
44	hård	rund	skålformad	1,3	0,25	I gråbrun sandig silt, II svart sandig silt	rikligt med skörbrända stenar, lager II sotig med kolfragment
46	grop	rund	rundad	0,36	0,08	gråbrun siltig sand	
47	grop	oreg rund	plan	0,8	0,12	grå siltig sand	

Anl nr	Typ	Form plan	Form profil	Storlek	Djup	Fyllning	Kommentar
48	hård	oval	oregelb	1,14	0,1	gråbrun och rostbrun siltig sand	den rostbruna sanden har upphettats i hög temperatur
49	hård	oreg rund	plan	1,2	0,12	svart siltig sand	måttligt med skörbränd sten, inslag av sot och kolfragment
50	hård	oreg rund	rundad	0,82	0,14	grå och rostbrun siltig sand	den rostbruna sanden finns i kanterna och har upphettats i hög temperatur
51	stolphål	rund	rundad	0,36	0,14	grå siltig sand	
59	grop	rund	rundad	0,32	0,08	gråbrun siltig sand	
60	stolphål	rund	rundad	0,5	0,28	brun siltig sand	N kanten sotig sand med kolfragment
61	grop	rund	rundad	0,16	0,08	gråbrun siltig sand	
62	grop	rund	plan	0,24	0,08	gråbrun siltig sand	
63	hård	oreg rund	oregelb	0,86	0,08	grå/rostbrun siltig sand	i den Ö delen är sanden rostbrun, har upphettats i hög temperatur
64	stolphål	rund	skålförmad	0,34	0,18	gråbrun siltig sand	
65	stolphål	rund	rundad	0,3	0,34	gråbrun siltig sand	under A389, kolfragment i fyllningen
66	grop	oval	oregelb	0,6	0,24		ligger runt A65
67	hård	oval	rundad	0,8x0,6	0,22	svart siltig sand	under A389, nedgrävd i sanden
68	grop	rund	rundad	0,26	0,1	gråbrun siltig sand	
73	grop	oreg rund	oregelb	0,26	0,08	mörkgrå siltig sand	
76	hård	kvadratisk	plan	1,5x1,3	0,14	svart siltig sand	inslag av sot och kolfragment
77	Bengömma	rund					

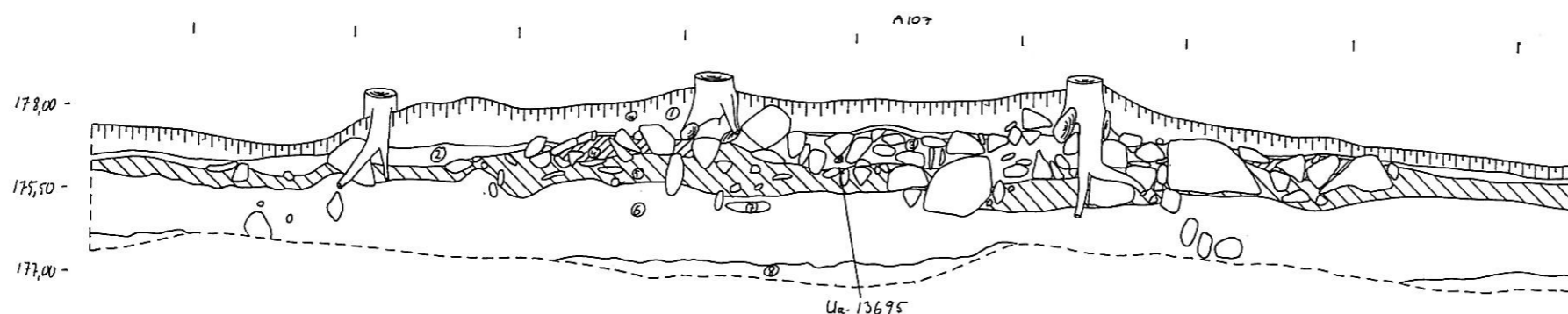
BESKRIVNINGAR AV RÖJNINGSRÖSEN, RAÄ 206

Alla profilitningar är i skala 1:40

Röjningsröse A107

1	Vegetationsskikt	
2	Grå, urlakad siltig, sandig morän	Podsolerings-skikt
3	Rödbrun porös siltig sandig morän	Rösefyllning
4	Rödbrun kompakt siltig sandig morän	Rösefyllning
5	Gråbrun kompakt siltig sandig morän med kolbitar	Brunjord
6	Gul sandig morän	Alv
7	Gråbrun siltig sandig morän	
8	Rostfärgad morän	Moderjordart

Röjningsröse, rund, ca 5,5 m i diameter och 0,2 m h.

Röjningsröset var kraftigt övermossad och växtskiktstagret, lager 1, var också nästan dubbelt så tjockt över röjningsröset än det omkringliggande området. I och med det tjocka växtskiktstagret såg röjningsröset ut att vara svagt välvt, men profilen visar att det närmast var flackt. Stenpackningen bestod mestadels av 0,1 – 0,3 m st stenar. I norra delen fanns ett block, 0,5 m st och endast ett fåtal stenar fanns norr om detta.

Lager 5 tolkas som brunjord och kan vara den äldre markyta som röjningsröset anlagts på. Detta lager är tunnare utanför röjningsröset till följd av en kraftig podsolidering, lager 2. Lager 3 utgörs av rösefyllning och eventuellt kan denna del, mellan 4,5 – 7 m vara den äldsta delen. Även lager 4 är rösefyllning, men detta lager har en mer fast, humös karaktär som ger ett yngre intryck.

Ett ¹⁴C prov togs i lager 4 och har daterats till nyare tid, dvs 1600-talet och framåt (Ua-13695).

Röjningsröse 151

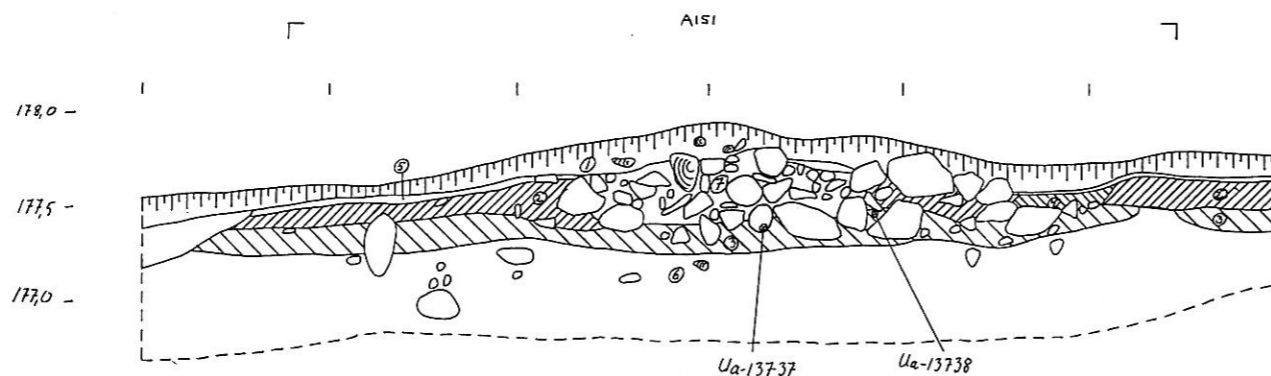
1	Vegetationsskikt	
2	Brun något humös sandig siltig morän	Brunjord
3	Brungrå kompakt sandig slitig morän med kolfnyk	Brunjord
4	Mörkbrun mycket humös sandig siltig morän	
5	Grå, urlakad, sandig, siltig morän	Podsolerings-skikt
6	Gul sandig morän	Alv
7	Brun poröst sandig siltig morän	

Röjningsröse, rund, 4,0 m i diameter och 0,2 m h.

Röjningsröset var svagt välvt och kraftigt övermossat. Stenpackningen bestod av 0,1 – 0,5 m st stenar, flertalet dock 0,2 – 0,3 m st.

Lager 2 och 3 tolkas som brunjord. Lager 2 har tillkommit under odlingsfasen, medan lager 3 kan vara den ursprungliga marknivån, som röjningsröset är anlagt på. Norr om anläggningen är det ett avbrott på 0,2 m i detta lager. Rösefyllningen, lager 7, skiljer sig från lager 2 genom att den är mer porös. Utanför röjningsröset har lager 2 börjat podsoliseras, lager 5.

Två ¹⁴C-prov togs i lager 3 och har daterats till yngre bronsålder respektive vikingatid-tidig medeltid

Röjningsröse A167

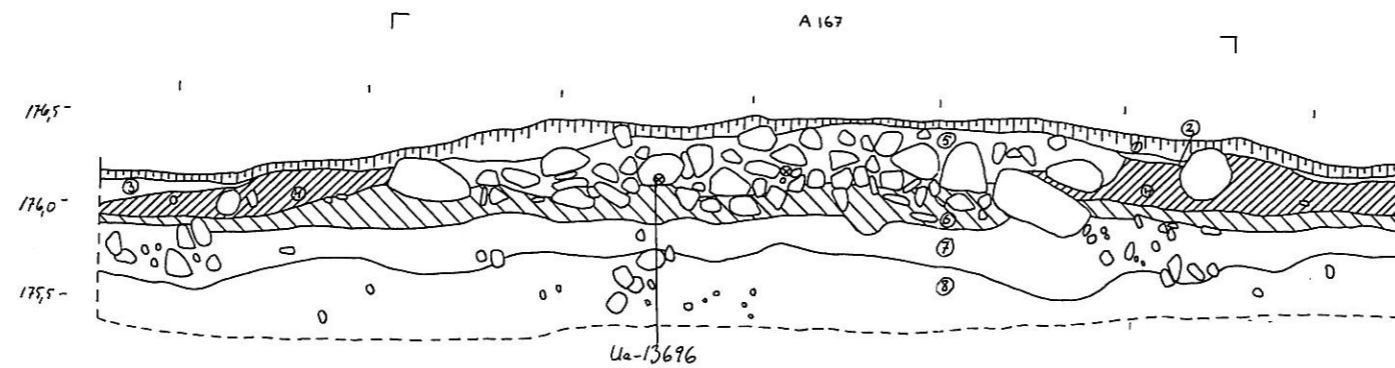
1	Vegetationsskikt	
2	Svart till grå, urlakad, siltig sandig morän	Podsolerings-skikt
3	Mörkt brun humös siltig sandig morän	
4	Brun humös siltig sandig morän	Brunjord
5	Grå till brun lös siltig sandig morän	Rösefyllning
6	Brun kompakt siltig sandig morän	Brunjord
7	Gulbeige siltig sandig morän	Alv
8	Grå morän	Moderjordart

Röjningsröse, rund, 4,5 m i diameter och 0,3 m h.

Röjningsröset var svagt välvt och övermossat med enstaka 0,2 – 0,3 m st stenar i ytan. Stenpackningen bestod av 0,1 – 0,5 m st stenar, flertalet dock 0,1 – 0,2 m st.

Lager 4 och 6 tolkas som brunjord, där lager 6 kan vara den äldre markyta som röjningsröset anlagts på. Lager 4 har tillkommit under odlingsfasen. Rösefyllningen, lager 5 är mycket lös och luftig. Vid profilgrävningen fanns en tendens till att det ursprungligen kan ha varit två röjningsrösen som med tiden vuxit ihop till ett. Det är en förhöjning mellan 4,2 – 4,7 m som visar detta. En podsolisering har påbörjats utanför anläggningens sydvästra del, lager 2.

Ett ¹⁴C prov togs i lager 6 och har daterats till yngre romersk järnålder - folkvandringstid (Ua- 13696).

Röjningsröse A235

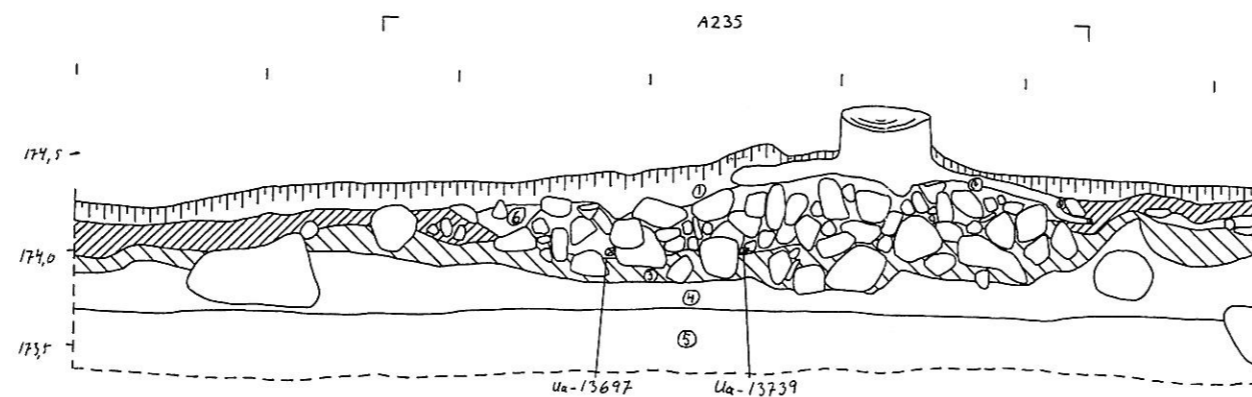
1	Vegetationsskikt	
2	Brun humös siltig sandig morän	Brunjord
3	Gråbrun kompakt siltig sandig morän	Brunjord
4	Gulbeige siltig sandig morän	Alv
5	Grå morän	Moderjordart
6		Rest av en stubbe
7	Luftfyllt mellanrum mellan stenarna	

Röjningsröse, rund, 3,7 m i diameter och 0,2 m h.

Röjningsröset var svagt välvt, övermossat med enstaka 0,2 – 0,3 m st stenar i ytan. Stenpackningen bestod av 0,1 – 0,3 m st stenar.

Lager 2 och 3 tolkas som brunjord, där lager 3 kan vara den äldre markyta som röjningsröset anlagts på. Detta lager har börjat podsoliseras, lager 2. Det fanns ingen rösefyllning/jord mellan stenarna i de övre skikten. Anläggningen har sjunkit ner i lager 4.

Två ¹⁴C-prover togs i lager 3 och har daterats till nyare tid (U-13697).

Röjningsröse A343

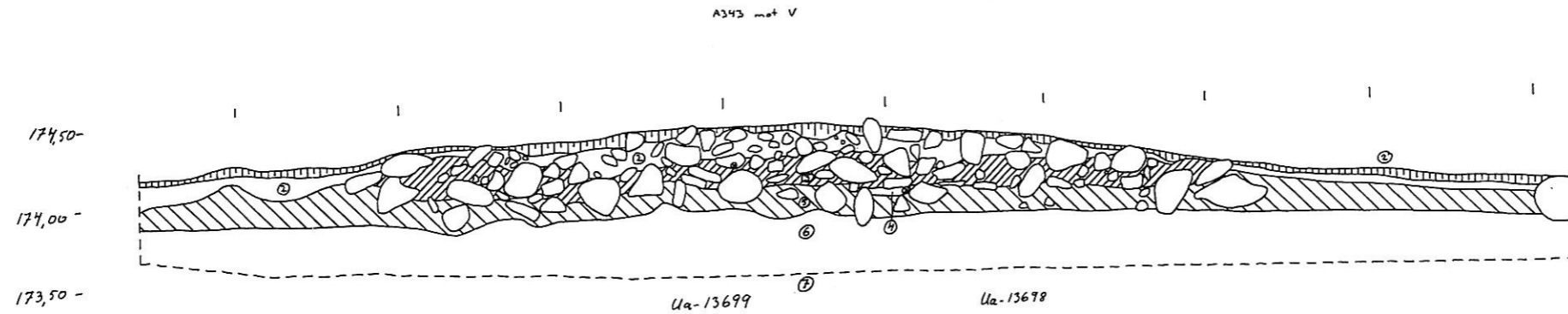
1	Vegetationsskikt	
2	Svart till brunsvart, humös, sandig, siltig morän med kol.	Rösefyllning
3	Mörkbrun humös sandig siltig morän med sot	brunjord
4	Gråbrun humös sandig siltig morän med sot, kolfragment	Ursprunglig markyta
5	Brun humös sandig siltig morän med kolfragment	Brunjord
6	Gulröd sandig siltig morän	Alv
7	Grå morän	Moderjordart

Röjningsröse, rund, 5,7 m i diameter och 0,3 m h.

Röjningsröset var välvt, lätt övermossat med i ytan 0,1 – 0,4 m st stenar. Stenpackningen bestod av 0,05 – 0,4 m st stenar.

Lager 3 och 5 tolkas som brunjord, där lager 5 kan vara den äldre markyta som röjningsröset anlagts på. Påfallande mycket småsten, 0,05 m st, i anläggningens övre lager.

Två 14C prover togs i lager 3??? Och har daterats till senmedeltid – nutid (U-13698 och U-13699).

Röjningsröse 389

1	Vegetationsskikt	
2	Brungrå kompakt siltig sandig morän med något kol	Brunjord
3	Mörkbrun mycket humös sandig siltig morän	Rösefyllning
4	Brun något humös sandig siltig morän	Rösefyllning
5	Brungrå porös siltig sandig morän	Rösefyllning
6	Brungul sandig morän	Alv
7	Gulvit grusig morän	Moderjordart
8	Som lager 6 men med 0,05 – 0,10 m st stenar	Alv
9	Svart siltig sandig morän med mycket sot och kol	Hård, A67
10	Gråbrun siltig sandig morän med sot och kol	Stolphål, A65

Röjningsröse, rund, ca 5,0 m i diameter och 0,3 m h.

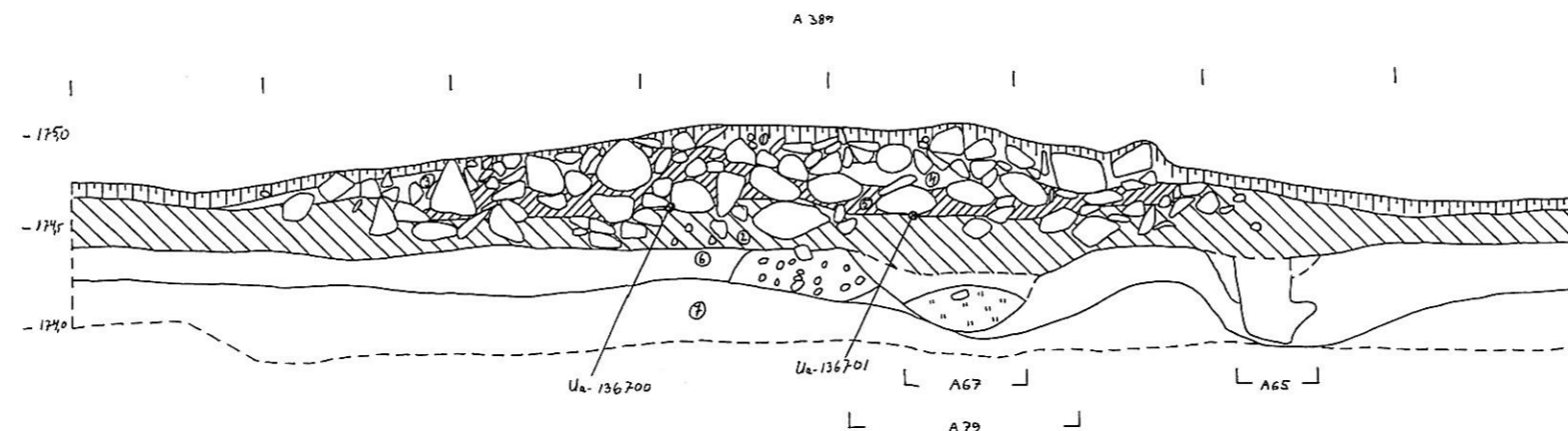
Röjningsröset var välvt, lätt övertorvat med i ytan 0,2 – 0,3 m st stenar. Stenpackningen bestod av 0,2 – 0,4 m st stenar.

Lager 2 tolkas som brunjord och kan vara den ursprungliga markprofilen. Möjligheten finns att odling förekommit innan röjningsröset anlades, då det inte syns någon gräns för det ursprungliga torvlagret.

Röjningsröset kan ha två tillväxtfaser, lager 3 och lager 5. Lager 5 är den första fasen. Så småningom har röjningsröset utökats mot söder, lager 3. Tolkningen av lager 4 är mer svår. Detta lager kan antingen ha tillkommit samtidigt som lager 3 eller också kan det vara en del av lager 5.

Två 14C prover togs i lager 5 och har daterats till yngre och äldre bronsålder (U-136700 och U-13701).

Under röjningsröset finns två anläggningar, A65 ett stolphål och A67 en hård som är nedgrävda i alven.

Fyndlista, område C

FNR	SAKORD	MATERIAL	VIKT	STORLEK	ANMÄRKNING
1	Avslag	Flinta	3,1 g	2,0x1,8 cm	Funnen intill S1
2	Avslag	Flinta	2,3	2,4x1,2	Funnen i S19. Bränd
3	Kärna	Kvarts	11,5	2,7x2,0	Funnen intill A82. Plattform/städ
4	Avslag?	Bergart	4,9	3,4x1,5	Funnen intill RAÄ 154

Anläggningbeskrivningar område C

Anl nr	Typ	Form plan	Form profil	Storlek m	Djup m	Fyllning	Kommentar
68	grop	oreg rund	rundad	0,7	0,12	gråbrun siltig sand	två stenar i botten
69	grop	oreg rund	rundad	0,3	0,12	gråbrun siltig sand	
70	grop	rund	rundad	0,16	0,15	sotig siltig sand	
71	grop	rund	rundad	0,28	0,1	gråbrun siltig sand	
72	grop	oreg rund	plan	1,1x0,6	0,16	gråsvart siltig sand	i botten ett 0,03 m tj sotlager
73	grop	rund	rundad	0,3	0,1	gråbrun siltig sand	
74	grop	rund	oregelb	0,28	0,18	gråbrun siltig sand	
75	stolphål	rund	skålförmad	0,38	0,22	gråbrun siltig sand	
77	stolphål	rund	rundad	0,38	0,2	grå siltig sand	
82	grop	rund	rundad	1,44	0,3	mörkgrå siltig sand	i botten ett 0,1 m tj sotlager
84	stolphål ?	rund	rundad	0,32	0,18	grå siltig sand	inslag av sot och kolfnyk
85	grop	oreg rund	plan	0,48	0,1	grå siltig sand	
86	grop	rund	rundad	0,36	0,12	gråbrun siltig sand	i botten ett 0,04 m tj sotlager
89	grop	rund	rundad	0,25	0,1	gråbrun siltig sand	
90	grop	oreg rund	plan	0,52	0,08	mörkgrå siltig sand	sten i kanterna
102	grop	oreg rund	oregelb	0,62	0,22	gråbrun sandig silt	i fyllning 6 - 7 0,1 st stenar
112	grop	oreg rund	rundad	0,5	0,18	gråbrun siltig sand	inslag av kol i hela anläggningen
113	grop	rund	rundad	0,4	0,2	gråbrun sandig silt	inslag av kol i fyllningen
114	grop	rund	oregelb	0,25	0,14	brungrå siltig sand	inslag av sot och kol
117	stolphål ?	rund	skålförmad	0,26	0,12	brungrå siltig sand	
119	grop	rund	rundad	0,36	0,12	gråbrun siltig sand	stolphål?
121	grop	oreg rund	oregelb	0,56	0,14	gråbrun sandig silt	inslag av kol

Anl nr	Typ	Form plan	Form profil	Storlek m	Djup m	Fyllning	Kommentar
122	grop	oreg rund	oregelb	1,64	0,22	gråbrun sandig silt	
123	grop	rund	skålformad	0,5	0,16	gråbrun sandig silt	
130	grop	rund	skålformad	0,3	0,1	gråbrun sandig silt	stolphål?
131	grop	rund	skålformad	0,3	0,12	gråbrun sandig silt	kolfragment
133	grop	oreg rund	skålformad	0,6	0,2	mörkbrun siltig sand	
136	grop	oreg rund	oregelb	0,5	0,15	svart sandig silt	sotig
139	grop	oreg rund	oregelb	0,7	0,1	brungrå siltig sand	
140	stolphål	rund	rundad	0,36	0,18	brun siltig sand	inslag av kol
141	grop	oreg rund	plan	0,36	0,08	brun siltig sand	enstaka kolfragment
142	stolphål	rund	skålformad	0,26	0,18	gråsvart siltig sand	inslag av sot och kolfragment
143	grop	oreg rund	plan	0,34	0,1	brun siltig sand	
146	grop	oreg rund	oregelb	1,4	0,3	gråbrun sandig silt	i profil ser anl ut som tre nedgrävningar
147	grop	rund	skålformad	0,62	0,22	gråbrun siltig sand	ngt sotig speciellt i mitten
148	hård	rund	rundad	0,8	0,22	I mörkbrun siltig sand, II svart siltig sand	mycket skörbrända stenar, lager II sotig med koncentrationer med kolbitar
150	stolphål	rund	rundad	0,4	0,18	brungrå siltig sand	inslag av kol, några 0,1 m st stenar
151	stolphål ?	oregelb	oregelb	0,6	0,4	gråbrun siltig sand	inslag av kol
155	grop	rund	oregelb	0,5	0,2	mörkbrun sandig silt	otydlig avgränsning
202	stolphål ?	rund	rundad	0,36	0,16	gråbrun sandig silt	
205	grop	rund	rundad	0,28	0,12	gråbrun sandig silt	
206	grop	rund	rundad	0,5	0,14	gråbrun sandig silt	inslag av sot och kolfragment

Anläggningsbeskrivningar röjningsrösen RAÄ 202

Alla profilritningar är i skala 1:40

Röjningsröse A67

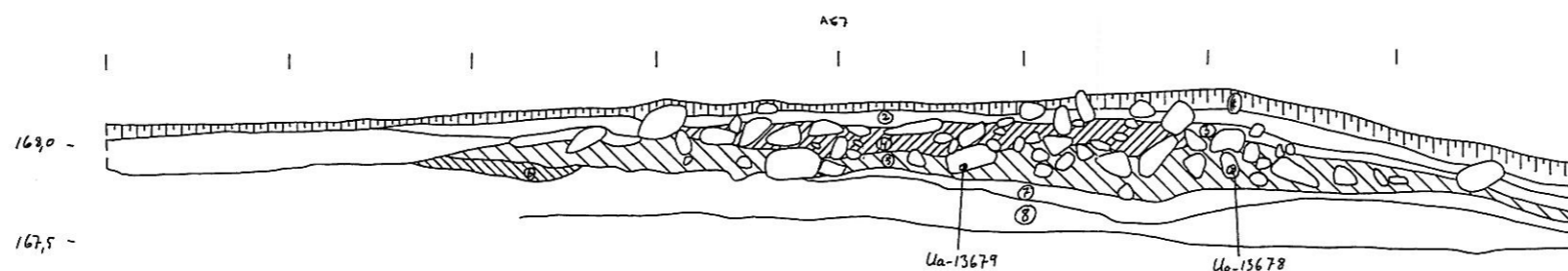
1	Vegetationsskikt	
2	Grågrön sandig siltig morän	Påfört lager
3	Tidigare vegetationsskikt	Äldre än lager 1
4	Brun porös humös sandig siltig morän	Brunjord
5	Rödbrun kompakt humös sandig siltig morän	Brunjord
6	Gråbrun siltig sandig morän med inslag av kol	
7	Brunflammig siltig sandig morän	
8	Gulbrun siltig grusig sandig morän	Alv
9	Grå morän	Moderjordart
10	Brun humös siltig sandig morän	Brunjord

Röjningsröse, oregelbundet rund, ca 5 m i diameter och 0,1 m h, bestående av 0,1 – 0,3 m st stenar.

Röjningsröset upptäcktes först vid provschaktning med grävmaskin. På detta drogs snittet inte i anläggningens mitt, utan hamnade något öster om mitten, vilket är tydligast i den södra delen.

Röjningsröset var delvis övertäckt av ett påfört jordlager, lager 2, troligen från en sentida dikesgrävning i anslutning till landsvägen och Långarörsvägen. Därav fanns det två vegetationsskikt, det äldre, lager 3 och det nuvarande, lager 1. Lager 5 och 10 tolkas som brunjord. Lager 5 kan vara den äldre markyta som anläggningen anlagts på. Lager 10 är från en sentida odling och sträcker sig fram till RR76. Lager 4 är det jordlager som bildats under och efter röjningsrösets brukningstid.

Två ¹⁴C-prover från lager 5 har daterats till förromersk järnålder (Ua-13679) och vendeltid (Ua-13678). Den vendeltida dateringen är från röjningsrösets södra del, medan det andra provet är från dess centrum.

Röjningsröse A76

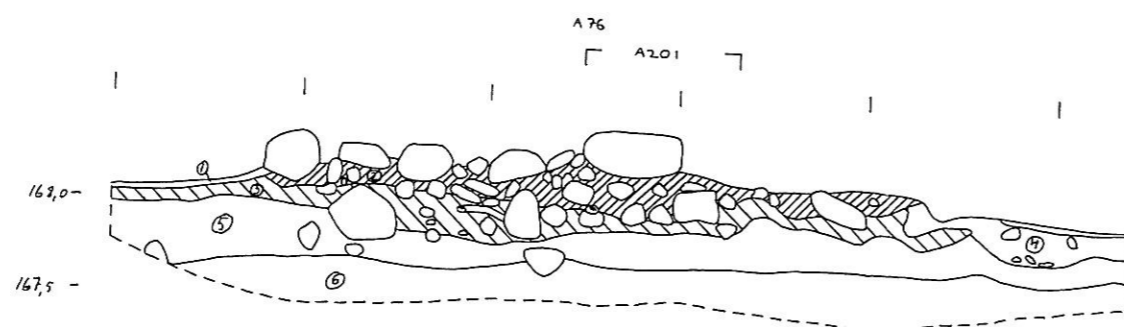
1	Svart humös siltig sandig morän	
2	Gråsvart humös siltig sandig morän	Rösefyllning
3	Brun kompakt siltig sandig morän	Brunjord
4	Grå humös siltig sandig morän	Brunjord
5	Gulbrun siltig grusig sandig morän	Alv
6	Grågul morän	Moderjordart

Röjningsröse, rund, 3,5 m i diameter och 0,1 m h, bestående av 0,1 - 0,2 m st stenar.

Röjningsröset upptäcktes först vid rensning av stensträngen A201, då röjningsröset låg under stensträngen. Vid byggandet av stensträngen har sten från röjningsröset använts. Detta syntes speciellt söder om stensträngen, där de flesta stenarna var bortplockade. De var lagda på stensträngen, dels i den östra delen av röjningsröset, dels väster om röjningsröset.

Lager 3 och 4 tolkas som brunjord. Lager 3, kan vara den äldre markyta som anläggningen anlagts på. Lager 4 härrör från en sentida åker som legat söder om stensträngen ned till RR67. Lager 4 är samma lager som lager 10

i RR67. Lager 2 är det jordlager som bildats under och efter röjningsrösets brukningstid. Röjningsröset är inte daterat.

Röjningsröse 83

1	Vegetationsskikt	
2	Gråbrun humös sandig siltig morän	Brunjord
3	Gul grusig sandig morän	Alv
4	Gråbrun sandig stenig morän med sot	Grop, A207
5	Grågul sandig morän med sot och kol	

Röjningsröse, rund, 4,2 m i diameter och 0,3 m h.

Röjningsröset var välvt och övermossad. Ett flertal 0,1 – 0,5 m, vanligen 0,2 – 0,3 m st stenar syntes innan anläggningen snittades med grävmaskin. De var upplagda kring och på ett markfast block, 0,9x0,8 m st.

Lager 2 tolkas som brunjord och att det är den gamla marknivån som röjningsröset anlagts på. Anläggningen är något nedsjunken i förhållande till nuvarande marknivå. Eventuellt kan den norra delen ha odlats under en längre tid än den södra delen, då jordlagret är något tjockare där. En annan förklaring kan vara att marken sluttar något åt syd i detta område.

Lager 5 är ett mycket diffust gråaktigt gult sandlager, vars funktion och härkomst inte går att säga något om.

Lager 4 är en anläggning, A207, som troligen är en grop av något slag. Fyllningen består av ett gråbrunt och ställvis mycket mörkt och sotigt sandlager och är daterad till mesolitikum (Ua-13682).

Ett ¹⁴C-prov togs i lager 2 intill det fasta blocket och har daterats till högmedeltid (Ua-13681).

